

РОДОЉУБИВЕ ПЕСМЕ

ИЗ

НСВЕ СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ.

КОСОВО — СРБИЈА — РОБОВИ.

ПАНЧЕВО, 1914.

ШТАМПАРИЈА НАПРЕДАК.

u-5818

гб. 5818

УНТ. Др. 731

КОСОВО.

Вјерне слуге помјани, господи,
владаоце, ма твоје робове :
непобједног младога Душана,
Обилића, Кастриота Бура,
Зриновића, Ивана, Милана,
Страхинића, Рељу крилатога,
Црновића Ива и Уроша,
Цмиљанића, војводу Момчила,
Јанковића, девет Југовићах,
и Новака, поради халака,
и остале наше витезове !
На небу им душе царовале,
ка им име на земљи царује !

П. П. Његош.

CIVIL

THE

OFFICE

OF

THE

SECRETARY

OF

THE

NAVY

AND

THE

ARMY

AND

AIR

FORCES

OF

THE

UNITED

STATES

OF

AMERICA

БУРА ЈАКШИЋ

СТАРО ДОБА.

Ој, да ми је ножа пламеног кова,
 Да прожежем мајку паклених синова,
 Што црвиће рађа, орловиће дави,
 У утроби земље да се закрвави! . . .
 Ој, времена мајко! Страховита жено!
 Та где ти је старо време разнесено?
 Зар нам један часак не мореш изнети?
 А ево ти за њег' један живот клети!
 Покажи ми само оно доба старо,
 За час бих се, јунак, у њему одмаро,
 Кô што ми се деди одмараху седи . . .

Разастрта стоји пули-рисовина,
 Њима робље служи најбољег вина;
 Ређаху се редом пунани кондири,
 Док из ока живи огањ не провири,
 А на срце нешто — старог доба — пане . . .
 Пуцају панцира жице усијане,
 Намрди се чело — помрачено небо,
 Под мрким се небом тресак усколебô.
 У оку су гнева страховите луче,
 Јоште који часак . . . гром ће да захуче! . . .
 Ено, златан кондир по праху се ваља,
 А десна се маша . . . бриткијех сабаља . . .
 Већ до неба горе прах и јака руши,
 Побегло је сунце, да се не угуши! . . .
 — Оно ј' време било! Оно војска врла!
 Хај, проклета мајка што их је сатрла!
 — Ено, напред скаче детић, соко сиви!
 Цео око виче: „Да га Бог поживи“!
 Први пут у веку на борбу излеће,
 Ма, кô станац камен, посрнути неће!
 Једва, млађан, чека онај часак клети,
 Када ће се борба крвава зечети.
 Гојен ђого напред стреловито жури,

А са њега зној и бела пена цури . . .
 Јунаку се чини да је љиљан пена,
 А јуначка крвца — ружица румена,
 Па је рад са њоме накитит' се чисто,
 Не би ли у војсци још и већма блистô !

Кô да гледам редом срцем и погледом :
 Комади по земљи скрханих мачева,
 Скупоцено рухо — крвца их одева . . .
 Тамо мртвог коња грли мека трава,
 А на њему месо још се заиграва ;
 Онде витез славан куне дане клете,
 Дигô би се снова, ал' не може више, —
 На његово место млад се детић диже . . .
 Силна му се војска и чуди и диви, —
 Цео око виче : „Да га Бог поживи“ !

Већ се дома враћа победитељ млади,
 Зелен шимшир њему бело чело хлади,
 Већ — о, силан Боже, да вељих милина !
 Најсрећнија мајка грли свога сина ! . . .
 — Ал' збогом, витези, соколови моји !
 Преда мноме сасвим друго време стоји . . .

ВЕЉКО ПЕТРОВИЋ

ЗАПИС ЦАРА ДУШАНА.

Охоло паде царска сен на стубе ;
 уљеник пламти са камена стола,
 а у даљини Софијино кубе
 блешти ко дојка раскошна и гола.

Говори силни : Реч му звони свака,
 ко златни дукат са његовом сликом :
 — „Дијаче, пиши црвенилем мака,
 што цар још није рекô никад ником.

Ја, Стефан Душан, с уздигнутим мачем,
с ногом на круни вечитога цара,
не знам за срећу и у души плачем,
јер сила моја тек је златна пара.

Док једном руком градим царски бедем,
раскола злодух кротим, ко пса, другом ;
ал' он ће проћи, чим ја очи сведем,
преко мог дела сверазорним плугом.

— О, лажно светли тешка круна бона,
о царски сан, варљив је сан без мира,
о колко крви од Родопе до Стона,
о колко замки од Сола до Епира !

Не вара мене трофеј са Велбужда,
ни мир властеле, ни протосевасти,
ни скупи поклон млетачкога дужда ;
-- о све то чека, кад ћу у гроб пасти.

Ја верујем у безименог себра,
што певајући пасе туђа стада,
што пљуску стрела пружа своја ребра,
што живи и кад цар с велможом пада.

О, знам ја душу безгласнога пука ;
ја чух њен глас, што диже и сурвава,
без лицемерства кесара и дука,
питом и страшан ко пучина плава.

Знај кадгод ми се стегле о врат омче
душмана мојих и властеле холе,
кад видех црне дупље смрти, момче,
ја спустих очи са престола доле.

Па хиљаде зеница кад се слију
на царском челу и уснама бледим,
прислухнем : срца заједно нам бију,
дух ми порасте, кликнем и победим.

Границе моје од мора до мора,
 све задужбине од злата и сребра,
 почасти, свите, сав раскош мог двора,
 све је то дело моје и мог себра.

— А ја му не бех прави отац, ђаче,
 пођох, и стадох слепо на по пута . . .
 — Мутне ми слутње светли видик мраче,
 свуд чујем: сикће, вреба змија љута. —

Кад тријумфално прођем Златним Рогом,
 засмејаћу се свему таштем блеску,
 јер осетићу: да сам венчан глогом;
 јер знаћу: све је касно и на песку.

Смртно је царство то, ко моја снага.
 Ја видим где га, ко одору Христа,
 властела бесна врх мог саркофага
 кида и глође у комада триста.

И видим вртлог боби где све гута,
 и туђи закон где по моме газу. —
 — Ал' погле, себри дижу се, ко плута,
 а моја круна с гроба њима слази.

И мисо, коју дадох, ал' не сазре
 у жару моје саме дијадеме:
 кад дође себи и када је назре
 једном у тешко и бунтовно време,

мој себар ће је оплотити дивну
 с хиљаду својих бесмртних срдаца! . . .“
 И царско чело у заносу живну,
 а луча пурпур пред ноге му баца.

ИВО ВОЈНОВИЋ

МАЈКА ЈУГОВИЋА.

Зашто си ми, Боже, крепост дао
 да голим оком у дно душа гледам
 как' оро тица сунце што пробада?
 Је л' зато да и сад у пјесми слушам
 Ко топот мукли ноћног коњаника? . . .

Из давн'јех нас давнина удес лови,
 а ја му познам глас
 и дах му чујем! — —
 Још само трен . . .
 и руком ће ме дирнут! . . .

Ах! . . . Сви су исти! . . . јаох! сви су исти! . . .

Задуши, Боже, мисли закопане
 да пут не нађу нигда до усана,
 јер грозна би се молба к теби дигла:
 да правду чиниш — мајку да не слушаш!

Ко вепрови гладни, б'јесни
 на кошуту сви се слегли
 да раздери јадно месо,
 патну земљу изглодану!
 Једна рука, једна сама
 — Душанова! —
 сломила је, притисла је
 гладно крдо великаша! . . .
 Још га видим! —
 Љубио ме! — — —
 — „Једини си човјек Царства!“ —
 рекао ми на самрти.
 Ах! то сунце! . . . ах! . . . та слава!
 И та всља као божја,
 И тај послух!
 Сви за једног!

Бог на небу а он доље,
 Он, — господар, —
 Душан, —
 Царство!
 Нестало га! . . . утонуло је
 божје свјетло са небеса.
 Тад почела опет кавга
 — ко под Крстом око хаље
 Христа Бога распетог! —
 Ко ће боље, — ко ће брже,
 грабит пл'јена незаслужна,
 красти пуку, сиротињи,
 да позлате буздоване,
 ко за инад да се бане,
 ко је виши —
 срамотнији! . . .

Дадох Царству што је царско:
 деветоро див-јунака. —
 Вишњем Богу што је божје:
 наше душе причешћене. —
 Али суза ником недам
 јер их Душан свијех испи! . . .

И Југ Богдан и девет Југовића,
 и још девет да их опет родим,
 сви до задњег рода нам и вјере,
 нек се бију славу нам берући
 ил' нек умру небо гледајући! —

ЛУКИЈАН МУШИЦКИ

НА ВИДОВДАН Л. 1389.

Да грозна српском духу позоришта!
 О, мати беде, вечеро кнежева!
 Уви, Лазаре, што ти рече!
 Подиже неверу поред себе

А благородну низврже душу, ах,
 На вечно Србом жалосну пагубу!
 Он рече. Уста Милош, духа
 Храброшћу, душе красотом, дика

Свег Српског Рода; прси му с' волнују,
 У духу расте намера гигантска,
 Јунак не трпи подлу љагу,
 Одлази. Ждрал нам га верни чека.

Ноћ испред њега бежи, а зорица
 Пред њега спеши, пут му осветљује.
 Вук лажом кује браћи оков.
 Њија се дрво слободе Србом.

Цар Мурат лежи. С мачем у десници,
 Назад горд спеши Обилић к својима.
 Опет га реч задана врати
 К Султану. Гњечи му петом шију.

То незна војска. Ослаби храбри дух,
 Кнез силним словом за час га подигне,
 Већ вриште коњи; смртоносни
 Севају мачеви; гину врази.

Ал' изневери, паклени пород, Вук.
 Непоколебим остаје духом Кнез,
 Па крешком мишцом крвожедне
 Османске душе у Тартар шиље.

Но силам људским предел је положен.
 Јунаци српски до тога текоше
 За пример свету. Судба црна
 Шатор пред Муратов, тешком руком,

На смрт нам води Кнеза и Милоша.
 Сам Гениј плаче, гледећи погрешке
 Две. Милошеву лепо правда,
 Пак је приписује на час Кнезу.

С тог снима; меће прси на Вукове,
 Доброту Кнеза хитро обманувше.
 На чело реже печат стида,
 Клетви га народној на век даје.

Ви не можете Милоша, ледене
 О прси, судит! Чувство је судица ту.
 Не знате шта је вострог душе.
 Обзире с' владатељ, Херој лети.

Ум хладни оног води, а овога
 Кипеће срце, храбра и десница,
 На друштво чекат' не зна ова,
 Изводи достојна себи чуда.

Божаство нам је душа у телу, а
 Дубоко чувство часног и краснога
 Чист образ његов. Милошеве
 Силе су огњене слуге оног.

Та Милоши би, лаж да не сплете Вук,
 Скиптр задржали несрећне Србије.
 Бар позно, Срби, учите с' ценит
 Нравствене Милоше, лаж дознават!

У Ман. Шишатовцу, 15 јунија 1817.

ПЕТАР ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ

ОБИЛИЋ.

Обилићу, змају огњевити,
 ко те гледа, блијеште му очи,
 свагда ће те светковат јунаци!
 Мрцино нам круну не упушти,
 кад падиши стаде под вилице,
 када дину загази у чорбу.
 Сад те виђу на твојега ждрала

Бе разгониш код шатора Турке.

Крсту служиш, а Милошем живиш !
Милош баца у несвијест људе
Ил' у пјанство неко прећерано.

О, проклета Косовска вечеро !
куд та срећа, да грдне главаре
све потрова, и траг им утрије,
сам да Милош оста на сриједи
са његова оба побратима,
те би Србин данас Србом био.

Бранковићу, погано кољено,
тако ли се служи отачаству ?
тако ли се цијени поштење ?

О Милоше, ко ти не завиди ?
Ти си жртва благородног чувства,
војинствени гениј свемогући,
гром стравични те круне раздраба !
Величанство витешке ти душе
надмашује бесмртне подвиге
дивне Спарте и великог Рима !
Сва витештва њина блистателна
твоја горда мишца помрачује.
Што Леонид хоће, и Сцевола,
Кад Обилић стане на поприште ?
Ова мишца једнијем ударом
престол сруши а тартар уздрма.

Паде Милош, чудо витезовах,
жртвом на трон бича свијетскога.
Гордо лежи велики војвода
под кључевма крви благородне,
ка малопрјед што гордо иђаше
страшном мишљу прсих надутијех,
броз дивјачне тмуше азијатске,
гутајућ их ватреним очима ;
ка малопрјед што гордо иђаше
к светом гробу бесмртног живота,
презирући људско ништавило
и плетење безумне скупштине. —

Бог се драги на Србе ражљути !
 Седмоглава изиде аждаја
 и сатрије Српство свеколико,
 клеветнике грдне и клевету.
 На развале царства јуначкога
 засја света Милошева правда ;
 окруни се слава вјековјечно
 Милошева оба побратима,
 и лијепе ките Југовићах.
 Српској капи име свуд погибе ;
 постадоше лафи ратарима,
 истурчи се плахи и лакоми . . .

БРАНКО РАДИЧЕВИЋ

ВЕЧЕ НА КОСОВУ.

Сунце јарко, та колико реда
 тако тебе ја седати гледа'!
 Гледа' твоје големе красоте,
 пун радости и веље милоте ;
 гледа тамо, па мисли' назада,
 како красно бијаше некада :
 осети' се српске царевине,
 српске славе, српске госпоштине ;
 осети' се последњега доба,
 та краснога на Косову гроба !
 Збогом, сунце, на западу јасно,
 ал' за гору заилазиш красно !
 Тако красно и у таке славе
 јуначке су тада пале главе :
 угледо се један на другога,
 попадао један код другога, —
 та рад оне красне домовине
 не жалио нико да погине !
 Ти већ зађе, небо је црвено,
 као да је крвљу обливано.

Ао, сунце, као небо ово
 тако беше црвено Косово!
 Од србињски' тешки' палошина
 крв с' отвори кâ морска пучина!
 Дивно ли се тада Србаљ био,
 дивно л' сваки главу заменио,
 дивно л' крвцу злотворску пролио,
 у њој данак дивно утопио!
 Ој, сунашце жића мог убаво,
 када заћеш, о заћи крваво
 сред копаља' звеке и мачева,
 заћ' за гору душмански' лешева,
 вô што онда тим јунаком заће, —
 та шта море јоште бити слаће!

ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ-ЗМАЈ

ВИЛА.

Борило се, па се уморило:
 Мртва лежи на Косову војска.
 Слобода је мртве испратила,
 Оставила живе сиромаше,
 Нек робује, ко' ропством дугује,
 Који живот у ропству поштује.
 У крви се круна утопила —
 Црвен крвца од жалости црне.
 Видов-дане вид'о је мегдане,
 Видео је славу и јунаке,
 По сто срца у грудима једним,
 Једну снагу међу стотинама,
 Како с' свети, пре нег' што ће мрети;
 Видео је оно српско сунце
 Како сину, па како се вину,
 Како стаде, па како западе;
 А тама је на мртвило пала,
 Црн је барјак ноћца разавила,
 Полу-месец крвав изаша' је —
 Победио ј', ал' га скупо стаје.

Ноћ је пала, невесела, тамна,
 Гора ј' нема, у њој душе нема,
 Само једна лепота девојка ;
 А лепа је као стручак цвета,
 Умиљата к'о тица грлица,
 Жалостива као глас славуја,
 Па по гори тужне речи збори :
 „Леле мени, кукавици сињој,
 Младости ми и животу моме,
 Да самцата остадох на свету !
 Што би мушко, то ми изгинуло,
 Што би женско, то ми пресвиснуло !
 Немам рода, немам завичаја —
 На Косову сва ми срећа спава.
 Ој, Србијо, постојбино дивна,
 И јунаци, дико и поносе,
 Ој, слободо, погажени цвете,
 Српско име, порушена цркви,
 Како ће вас оплакат' девојка !“
 Тако Српка виче и нариче ;
 Ал' невољи на овоме свету
 Све је глухо до Бога једнога.

Тако траја неколико дана,
 Од туге је косу распустила,
 Од жалости лицем побледела ;
 Сузе су јој рухо обелиле,
 Од тежње јој поникоше крила, —
 Те се створи у горици вила.

Хвала Богу, тада и до века,
 Није рана од самрти била,
 Тешка рана од Видова-дана.
 А вила се богу помолила,
 Те^{ма} по гори поникнуло биље,
 И корење од свакоје руке,
 Ком је вила снагу провидела,
 Терем знаде, где које ваљаде.
 Турчину се рука осилила,
 Кујућ' њоме мачеве и ланце,

Па се сила љуто побеси́ла —
 Јао Србима, да Срби не беху!
 Ево скоро пет стотин' година',
 Од како се сузи и крвави,
 Гора нам је рађала јунаке,
 Невоља им груди челичила,
 А вила им ђорде наоштрила,
 Па се славно бише и бранише.
 Кад је Српче мајка породила
 Свако ј' вила чедо пољубила,
 А маленом у повоју синку
 Певала је српски и јуначки;
 Кад су Срба ране надјачале,
 Вила му је очи заклопила
 И самртну муку олакшала.

Вила ј' слепцу гусле удесила,
 А гусле су душе веселиле,
 И мртвима славу подизале,
 Храбрим, живим', храброст увећале —
 Ево, браћо, моје песме мале,
 Која прича, како ј' досад било,
 А и од сад — божија је влада —
 Благо оном, ко се чему нада.

Ј. Ст. ПОПОВИЋ

ДАВОРЈЕ НА ПОЉУ КОСОВУ.

1.

Где је Призрен, славни град,
 Где су царски двори?
 Где Душанов златни век,
 Што чудеса створи?
 Све прогута Косово
 Оде српска слава,
 Где су били градови
 Сада расте трава.

Косово, црно поље, ти Срба друже неверни
 Кому цветом цветаш, ком ли се ресиш тако?
 Весном суво твоје промењујеш лице печално,
 Ал' прескорбне свомен беде променит не знаш;
 Жаром реке твоје засушују образе влажне,
 Потоке суза наших тво ће осушит' игда?

О кончићу златотканом
 Обрће се коло среће,
 Живот човек свој подмеће,
 Да задржи срећу за се.
 Ал' сред рада и гордиње
 Иде беда изненада,
 И невољом данас страда,
 Што је јуче силно било

2.

Где су оне победе,
 Где триумфи сјајни,
 Када српски цареви,
 Војеваше славни?
 У песнама певаца
 Глас им само траје,
 Да потомку већу скорб
 И тугу задаје.

Ситнице, хладна водо, куд одоше струје ти јасне,
 Које друга среће, Немање, гледаше бој?
 Ситнице, тужна водо, ком предаде кржаве струје
 Кад се борци наши даше за народ на смрт?
 Крваво лице твоје испира росната весна,
 Крвава срца нашег тво ће изапрати бол?

Као живота мутне струје
 Мала река ток разлива,
 Путуюћи већа бива
 Туђим падом, туђом штетом.
 И кад букне, кад нарасте,
 Гроб јој сињи море справља;
 Тако судба назад ставља,
 Што се јучер узвисило.

3.

Куд се тужно враћа дух
 У векове даљне,
 И разматра спомене
 Величином славне?
 Лепо сунце сијаше,
 Мрак ал' брзо дође
 Златно време Србаља
 Грану, би и прође.

„Иди“, рекле срећа свеотважном Дечанскога сину,
 И он брзом руком бојни припасује мач.
 Покори народе многе и даљне, крепости збриса
 Сам горди Цариград трепетно њега чека.
 Шта тој крати сили обалити куле Византа?
 Насред пута славе завидна срета га смрт.

Диаволи, Диаволи,
 Отровито село мало
 Проклетство ти име дало,
 Да те Србини с тугом чита
 Којег сјајност једва грдни
 Круг могоше сместит' света
 Томе светлост би узета
 Твојим, јаде, худим мраком.

4.

Плач'те, српски синови,
 Ваша звезда славна
 Са зреника ишчезе
 Жалосна и тавна.
 Тко ће Српство дизати,
 Кад цар Душан пада,
 Место прве сјајности
 Страст и порок влада.

Холм Никодимски мален, шта тужи крвави холм тај?
 Руку на млада цара овде убица диже

Неродимља пуче коварством потресена грдним,
 И над телом сузе Косово горке рони.
 Кам' сад Немањин дом, обилан породом славним?
 Са младим Урошем давно у гробу труне.

Худа душо Вукашина,
 Како си се онда вила,
 Кад те царска штедра сила,
 У колиби нађе ниској?
 Ал' је гладно властољуб'је,
 Као ждерљиво зија море,
 Тек што пође холост горе,
 Врнути се натраг не зна.

5.

Круну носи Вукашин
 Велик, горд и славан,
 У свој силној Србији
 Нико њему раван.
 Кол'ко траје задуго
 Ова слава клета?
 Мислиш више векова,
 Ни три пуна лета.

„Гледај сјајни грб“, возмездије Николи шапће,
 Срећно Неманића украси њега племе,
 Дркће Арсојевић, Вукашина злопце убија,
 Слуга слугу негда, сад по неверству цара.
 Тужи л' за њиме ткогод? Сва Србија тужно запева,
 Што с' на општу пропаст худи убица роди.

При подножју смртне реке
 Расте грехом започето,
 И отето јест проклето
 И потомку трује срећу.
 Куд се грешно човек сили,
 Кад су кратки наши дани
 Тек што пође да се стани
 Побеге ти санањ среће.

6.

Тамна ноћи поноћна,
 Грозно ти је лице,
 Кад те беси нападну
 Олује убице
 Тамна ноћи тамцата
 Љући беху часи,
 Када пође Србија
 Бедна да с' угаси.

Црно се шири јато као гладних кобаца облак,
 Дивљи смрадно њега Азије изврже крај.
 Пуше се веси за њиме, не штеди се трава ни глава
 Надалеко пред њим предели дркћу од стра
 Пород бесноће и зала куд пружа нокте отровне?
 Твоје, Косово, та притисну беда поље.

Бура дрма небо, земљу,
 Да ваздушну стресе шкоду,
 Напаст шиље Бог народу,
 Да одложи грехе шкодне.
 Ал' је јурод наше срце
 Заборавља лако тугу,
 И невољу строје другу
 Несмислене бујне ћуди.

7.

Бедом стење Косово
 Јер Турчин наступи,
 Земљу трепет обузе,
 Лазар војску купи.
 Где сте сада победни
 Душана јунаци?
 Но већи су навети
 Нег' јунаштва знаци.

Невера, цикну Милош, и Косово дркће од страха,
 (Неверу тајно носи црни у прсима Вук)

Хвата се крилата Ждрала, јунаку се душмани диве,
 И Мурат под руком Србина душу бљује.
 Плашно с' разлива вика, у табору буна и туга.
 Да л' ће ползе овај Српству донети трепет?

Када се с брега закотрља
 Тко ће стену задржати?
 Тко ће судби на пут стати
 Што је рекла да не буде?
 Точак среће колеба се,
 Ломна њему прште крила,
 Српска војска пребледила
 Поражена судбе хуком.

8.

Сјајно сунце пламено,
 Како с' онда било,
 Кад је облак штитова
 Твоје лице скриво?
 Јесу л' били срчани
 Србаља јунаци;
 Јесу л' стали душмани
 Бујни и опаци?

Косово крвца поли, у крви се ваљају мртци,
 Широм Марсова смрт но пољу равну бесни.
 Турска коварна сила о мишцу се српску разбија,
 И брза у помоћ победа Србу трчи.
 Шта том крати јунаштву угушити Азије хидру?
 Навет, неверо, твој земљу у црно зави.

Кад се јави вук у гори,
 Мирно стадо чека вреда,
 Плави народ српски беда,
 Кад у земљи Вук се јави.
 Од Вулкана име клето
 Српској земљи поста знано,
 Црни дели жигосано,
 Да с' потомство њега грози.

9.

Бесна, пуста неслого,
 Кћери адске змије,
 Где би знала живети
 Да Србина није.
 Чедо страсти, несрећо,
 Брза у слепоћи,
 Кад Србина нестане,
 Ком ћеш онда поћи?

*

Ходите, сетни потомци, справљајте мајци опело,
 Снажна бивша негда Србија мртва лежи.
 Народ без свести стење, јер страсти ју трзају мртву,
 И слепоћа духа црни јој ископа гроб.
 Где је Србије гроб? је л' Косово, Марица, Прилип?
 Ах! сва бедна земља општи плачевни је гроб.

Српски роде, не прекидај
 Грозне сузе проливати,
 Мртва лежи твоја мати,
 Твоја слава, твоја дика.
 Црни слови неизгладни
 На гробу јој натпис режи:
 „Овде српства мајка лежи
 „Од синова убијена.“

10.

Тугом тужи Косово,
 Кад зима наступи,
 Кад му лице ружично
 Бритка слана сруби.
 Сетно поље Косово!
 Доћи ће ти цвеће;
 Ал' цвет наше сјајности
 Нигда више неће.

Брзом вечна ногом окреће се природа вечно,
 Плодну зима јесен, пролеће зиму прати,

Дете постаје муж, у мужеству јавља се слабост,
 Крепки, столетни храст к трулежу наклон носи.
 Тако падају људи и царства снажна и важна,
 Тако Атина и Рим давно забвене леже.

Кој' бијаше богат, славан,
 Цар премудри виче сетно,
 Да је овде све сујетно,
 Да је ташта људска слава.
 Ал' је плахо наше срце
 И лакоме очи света;
 Вопијући: „све сујета“
 За сујетом тумарамо.

11.

Јесу л' само градови,
 Је ли царство пало,
 Је' л' Косово остало
 Убого и мало?
 Ах, што ума плодови
 По праху се влече,
 Што им трага нестаде
 Зато муза плаче.

Сред оружја Душан на сабору законе даје,
 Појаву ненадном цели удиви се свет.
 Север и запада крај јунака преуноси срећу,
 Унакрст Душана закони мудри славе с'.
 Живи л' законик овај? о, љута нарока света!
 Законодавца црв, законе мољци једу.

*

Где су они Данилови
 Неоцени рукописи?
 Где остали летописи,
 Веститељи српских дела?
 Кој' прогута саму славу
 И веснике мрак уништи,
 Да остану са свим ништи,
 Тако Српству судба рече.

12.

Цркве наши зидаше
 Велике и красне,
 Да у земљи блистају
 Ка 'но звезде јасне.
 Где су сада цркве те,
 Да л' остаде једна
 Од варварска напада
 Цела, неповредна.

Жичо, седмовратна Жичо, чуварнице царскога венца
 Бивша сјајна сада слених мишева си стан.
 Залуд стаи Ипек обнавља се Душана словом,
 И грчкој сујети холо првенство не да.
 Где је певаца лик изводио дивне стихире,
 Где је светлео крст, хоће урличу сада.

*

Хоћеш вечне задужбине ?
 У прсима цркву зидај,
 И са жеља похот скидај,
 И утврди срце чисто.
 Што помажу споља блести,
 Кад су мисли пуне зала ;
 Утеха је души мала,
 Где благињу жертва вара.

13.

Кад храстови падају,
 Што је трст и трава ?
 Кад царства нестају,
 Шта је наша слава ?
 Седам дивних чудеса,
 Плоде старог века,
 Све прогута времена
 Брзотечна река.

Слушај грлице глас, на Косову гуче печално,
 Плачно вижљави кос тузи с' одзива твојој ;
 Нежни птичице глас за мртвим уздише другом,

Ах! и у песми своју сама оплакује смрт.
 Тако створење свако у сопственој невољи рида,
 Тако на лицу земље само је туга и плач.

О сујете и сујетства,
 И несталне игре света,
 Брза су нам кратка лета,
 Јошт је брже коло среће.
 Шта косовску оплакујеш
 Петстолетну грозну штету?
 Беда влада свуд на свету,
 И удар је судбе близу.

14.

Питаш где су градови,
 Где су царства многа,
 Куд толике престоле
 Судба сврже строга;
 Питај боље, где је мир,
 Где је срећа стална,
 Где не стиже несрећа
 Бледа и печална.

Беда у пустињи, беда у граду, у стану и веси,
 Беда гњави сваки простране предел земље.
 Злато и свила покрива прси печалне и болне,
 Испод осмеха скорб брижљиво дави срце;
 Радости ретке капље у горчини чезну обилној,
 Кратке весела часе стогуба напаст прати.

*

Кад озбиљна смрт наступи
 Зашто плачеш, о човече,
 Зар су буре морске прече,
 Нег' безбрижан мир у земљи.
 Слава, сила и богатство
 Променљив је образ мрака,
 И гордиња таје свака,
 И остаје вечно — ништа.

БУРА ЈАКШИЋ

КОСОВО.

Где преста закон, нестаде греха,
 Не чујеш плача, не чујеш смеха;
 У пусту земљу, у стене голе
 Срце ме зове...

Камен до кама, стена до стене,
 Небу се дижу, крвљу појене,
 Храстови над њим' гордо се шире,
 Громове, муње међ' собом мире;
 Тамо развале — раке кржаве
 Негдашње снаге, негдашње славе!
 Многих јунака ту кости леже,
 Из њих се после оро излеже
 И с овог света горе одлета,
 Да јаде наше небу докаже.

Подамном поље од крви наше,
 На њему паде све што бијаше!
 Ту царе Лазо, ту сунце зађе,
 Ту девет миле изгину браће,
 Ту с дружбом давно Обилић спава! —
 Косово равно! . . . Рано кржава! . . .

Ту паше нема за мирна стада,
 Где кости леже многих хиљада,
 Ни са њих тече изворна вода,
 Крв где је текла целог народа!
 Песмицу славуј не пева мали,
 Где бесан хајдук џевердан пали;
 Тек ветар хуји . . . врани гаврани
 Унапред гракћу о новој храни. . .

Севкају муње, громови буче.
 Посред олује ја, јунак, стојим,
 Нити се муње ни грома бојим,
 Та мене срце на страшно вуче!

Виша су дела мојих оцева,
 Нег' да ј' уз гусле унуче пева:
 Глас грозе, страха, грома, холује
 Уз песму треба громко да хује,
 Да чује свете, чују нељуди
 Громовну песму србињских груди!

А кад ми старост косе почупа,
 Дршћућа нога већ гробу пође,
 Нека ми човек гроба мимође, —
 Глас човека нек' вихар заступа!

ВАСА ЖИВКОВИЋ

КОСОВО.

Где Косово криво се пружа,
 И гробове бела кити ружа,
 И невена проницава струк,
 Тамо сјајна паде српска слава,
 Зора мраком потамнила плава,
 Тужан рода њу оплака звук.

Гроб до гроба цвећем искићени,
 И сузама ропским заливени,
 Там' се виде; и док вечност траје
 Њина слава у потомству сјаје.

Ту витешки почивају дуси,
 Храбра чеда несложног народа;
 Гробове им плачна Вила буси,
 Чело крста заспала слобода.

МИРКО КОРОЛИЈА

МАРКО КРАЉЕВИЋ.

Именом твојим ђедови се моји
заогртаху као с плаштем снаге,
као с божанским оклопом без љаге,
јурећи у бој, на мегдан, кудкоји!

Оно у ноћи с уста мајке благе
над колевкама трепери и поји,
ко пљусак који оплођава, гоји,
пљустећ на душе малене и драге.

Дијете с бистрим оком, замишљено,
назрев божанство што у тјело снено
и у крв слази, заспе, жагрећ јарко.

Но, до час плахо, узвјерено прене,
први пут очи му закрвављене.
Тог часа ти се с нова рађаш, Марко.

ВОЈИСЛАВ Ј. ИЛИЋ

ПЕЋИНА НА РУДНИКУ.

Трипут црни гавран загракта и прву
Над мрачним кулама Островице града...
А деспота Лазар подиже се тада,
Мрачан поглед баци у даљину црну.
Суморно грактање као крик се хори
И губи се нагло у неме даљине,
Нити поток шуми, нит' листак шумори,
Почивају мирно рудничке планине —
Ал' његову душу црна слутња пара,
И Бранковић дозва свештеника стара.

Кад свештеник стари у одају дође,
 А деспот огрнут црним огртачем,
 Па нити се диже, нит' му руци пође,
 Но немирно звецка мамузом и мачем.
 Воштаница тихо на столу му гори,
 Оборен му пехар и вино просуто...
 Налакћен на столу он је мрачно ћут'о
 Као тајни ужас да му душу мори —
 Но безумно рука полетела мачу,
 Кад се крик ужасни још једанпут зачу.

„Звао сам те ноћас, седи свештениче,
 Јер велики грех ми ум и душу мрачи. —
 Чуј над мојом главом црни гавран кличе,
 Крик његов ужасни мој свршетак значи.
 Неће много проћи, а ја ћу умрети,
 Опустеће сјајни Бранковића двори:
 Али тајну своју ја не смем понети,
 Тајну, што ме мучи и душу му мори!
 Исповест ми треба, за то сам те звао:
 Оче, — ја сам мајку своју отровао...

„Кад се Рудник пређе и малена река,
 Има једно дивље и суморно место,
 На које сам некад одлазио често,
 А на томе месту пећина је нека
 И у њој језеро. Са њених висина
 Не вије се бршљан, не шумори цвеће,
 Хладна пустош бије из њених дубина,
 А језеро мртво никад се не креће. —
 Но кад камен падне или реч се рекне,
 У хладној празнини стократно одјекне.

„Када самрт стегне моје груди болне,
 И потоне душа у вечноме мраку,
 Ви пођите тамо, размакните волне
 И на дну језера копајте ми раку
 И тамо сахран'те. Преко мога гроба
 Нек' се метне тешка крстача гвоздена,
 Да ми нема трага за позније доба,

Да ми гроб не куну у сада времена.
Све сам сада каз'о, сад умрети могу,
А ти моју душу препоручи Богу“.

Тако деспот сврши. А кад треће ноћи
Почиваше Рудник у крилу тишини,
Глув некакав шум се разли по самоћи,
Као вал огромни на сивој пучини —
И потону у ноћ... Цело ово вече
Сановници српски стајаху на двору;
Мучио се деспот до пред саму зору,
А у зору челник изађе и рече:
„Господо витези! Свршене су муке,
Деспот даде душу у Божије руке“.

Са рудничког виси, по суморној ноћи,
Мртвачки се спровод полагао слази.
Тупо звони добош у немој самоћи,
Два и два се крећу по узаној стази.
Напред иде чета снажних копљаника.
А за њима слуге с рујним буктињама —
И мртвачки сандук. И хор свештеника
Оглашава поноћ светим молитвама.
У црноме руву, спрам буктиња сјајни',
Изгледају они к'о духови тајни.

Мртва, пуста поноћ, нигде жива знака!
Само кад-кад сова крикне и полети,
Преплашена можда од румена зрака,
Од потмуле лупе и песама свети'...
Кад стигоше месту, близу до обале,
Хор одпева онда суморно опело;
Уставама јаким размакоше вале,
Ископаше раку и спустише тело,
И крст преко његи. И над мрачним гробом
Зашумори вода и покри га собом.

И мир вечни наста.. Мрки копљаници
Обрнуше ћутке копча наопако,
Погасише свеће седи свештеници,

И кренуше натраг погружени јако.
 А остаде пуста и празна пећина...
 Њу не краси бршљан нити росно цвеће:
 Хладна пустош бије из њених дубина,
 А језеро мртво никад се не креће.
 Но кад камен падне или реч се рекне,
 У хладној пећини стократно одјекне.

МИЛАН М. РАКИЋ

ЈЕФИМИЈА.

Јефимија, ћерка господара Дrame
 И жена деспота Угљеше, у миру,
 Далеко од света, пуна верске таме,
 Везе свилен покров на дар манастиру.

Покрај ње се крве народи и гуше,
 Пропадају царства, свет васколик цвили.
 Она, вечно сама, на злату и свили,
 Везе страшне боле отмене јој душе.

Векови су прошли и заборав пада,
 А још овај народ као некад грца,
 И мени се чини да су наша срца
 У грудима твојим куцала још тада,

И у мучне часе народнога слома,
 Кад светлости нема на видику целом,
 Ја се сећам тебе и твојега дома,
 Деспотице српска с ђалуђерским велом!

И осећам тада да, ко некад, сама,
 Над несрећном коби што стеже све јаче,
 Над племеном које обухвата тама,
 Стара Црна Госпа запева и плаче...

МИЛАН М. РАКИЋ.

СИМОНИДА.

(ФРЕСКА У ГРАЧАНИЦИ)

Ископаше ти очи, лепа слико!
Вечери једне, на каменој плочи,
Знајући да га тад не види нико,
Арбанас ти је ножем избо очи!

Али дирнути руком није смео
Ни отмено ти лице, нити уста,
Ни златну круну, ни краљевски вео.
Под којим лежи коса твоја густа.

И сад у цркви, на каменом стубу,
У искићеном мозаик-оделу
Док мирно сносиш судбу твоју грубу,
Гледам те тужну, свечану и белу;

И као звезде угашене, које
Човеку ипак шаљу светлост своју,
И човек види сјај, облик и боју
Далеких звезда што већ не постоје,

Тако на мене са мрачнога зида,
На почађалој и старинској плочи,
Сијају сада, тужна Симонида,
Твоја већ давно ископане очи...

МИЛАН М. РАКИЋ.

НАПУШТЕНА ЦРКВА.

Лежи стара слика распетог Христа.
Млаз му крви цури низ сломљена ребра;
Очи мртве, усне бледе, самрт иста;
Над главом ореол од кованог сребра.

Дар негдашњег племства и побожног себра,
 Ђердан од дуката о врату му блиста.
 По оквиру утиснута срма чиста,
 А оквир је рез'о уметник из Дебра.

Такав лежи Христос сред пустрога храма.
 И док, неосетно, свуда пада тама
 И јато се ноћних птица на плен спрема,

Сам у пустој цркви где круже вампири,
 Очајан и страшан, Христос руке шири,
 Вечно чекајући паству које нема...

ЈОВАН ИЛИЋ.

КОЊА ЈАШЕ...

Коња јаше млад делија,
 Ђиди, папаз, бре!
 Коњиц му је бедевија,
 Ђиди, папаз, бре!
 Није оно млад делија,
 Нит' је коњиц бедевија,
 Ђиди, папаз, бре!

Већ је оно стар владика,
 Ђиди, папаз, бре!
 Крсти попа Калиника,
 Ђиди, папаз бре!
 Топузом му ребра лупа,
 А ноктима браду чупа,
 Ђиди, папаз, бре!

„Камо јаспри, камо пари ?

Ђиди, папаз, бре !

„Окје, кондрос, да превари,

Ђиди, папаз, бре !

„Кад говорис сос владика,

„Засто пасес оно лика ?“

Ђиди, папаз, бре !

Л'јепо му се попо моли,

Ђиди, папаз, бре !

„Ах, до коже сви смо голи,

Ђиди, папаз, бре !

„Све узесте роду нашем,

„Морам ликом да се пашем.“

Ђиди, папаз, бре !

„Лазес, лазес, сто говорис,

Ђиди, папаз, бре !

„Тон дјаволон да се сторис,

Ђиди, папаз, бре !

„Шари, пари, кјем те бијем,

„Окјем брада да ти бријем.“

Ђиди, папаз, бре !

Јадан попо нема куда,

Ђиди, папаз, бре !

Води њега редом свуда,

Ђиди, папаз, бре !

Па узима луч у руке,

Отвара му све сандуке,

Ђиди, папаз, бре !

Луч припуца ... аох јада,

Ђиди, папаз, бре !

Упали се старцу брада,

Ђиди, папаз, бре !

Старац скаче и јауче,

Кâ из горе мрки вуче,

Ђиди, папаз, бре !

„Хоћеш пара, Грче стари,
 Ђиди, папаз, бре!
 „Ето, попо како пари.“
 Ђиди, папаз, бре!
 То Калиник попо збори,
 Па утече ломној гори,
 Ђиди, папаз, бре!

ВОЈИСЛАВ Ј. ИЛИЋ.

ГРМ.

Муњом опаљен грм на суром пропланку стоји,
 Кô црн и мрачан див. И густе травице сплет
 Горди му увија стас — и горски несташан лахор
 Лелуја шарен цвет.

И зима дође већ, и својом студеном руком
 Покида нажит сав и гору обнажи сву,
 Ал' многа зима још са хладним ветром ће доћи —
 А он ће бити ту.

СРБИЈА.

Љ. П. НЕНАДОВИЋ.

СНАГА НАРОДА.

И преби се сабља бритка,
И златна се круна смрви,
И сврши се страшна битка,
И потону све у крви;
Мртва леже цара оба
Лежи барјак до барјака,
Лежи јунак до јунака;
Небо озго свод је гроба.
Колико је поље равно,
Нигде живе душе нема,
Притисла га мртва тела,
Што падоше овде славно.
И тамна се ноћца спусти
Те покровом црним покри
И у скуте своје обви,
Сав предео овај пусти.
Кроз тишину мртву ову,
Кроз тишину сташну ову,
Један топот иле бриже,
Докле на сред поља стиже:
Јунак један коња јаше,
На сред поља тужно стаде,
Око себе гледа јаде,
Гледа пропаст славе наше.
Поломљена боја копља,
Изгажено златно ру'о,
Изломљене људске груди,
Исечене десне руке.
Писну јунак као гуја,
Јуначко му срце пуче;
На коњу се он превија
И из гласа он јауче:
„Авај мене до зла бога!
Авај мене несретнога!
На време сам свагда стизо,
Где се олтар славе дизо,

Где освићу страшни дани,
 Где се српско име брани;
 А данаске дођох доцкан
 На Косово, на Видов-дан:
 Да заједно с браћом будем,
 Да заједно с браћом умрем.
 На што ми је живот више!
 Што да носим сабљу ову?
 Кад јунаци бојак бише,
 Мене не би на Косову!
 Све је, све је овде пало,
 Што јуначки живет' знало;
 Само оста јадан Марко,
 Да све ово види 'вако.
 Авај мени и до века,
 Чему с' надах — шта дочеках!“
 Па потеже сабљу оштру,
 Да прободe своје груди.

То с планине гледа вила, —
 Па се вила јаду сети
 И одозго млада слети,
 За руке га ухватила.
 Марко с' трже, да се бори,
 А кроз плач му вила збори:
 „Јадан Марко, стани мало!
 Суђено је тако с неба.
 Доста их је доста пало,
 Тебе народ јоште треба.
 Срушена је српска слава,
 Српска срећа и држава;
 Ал то није цигла беда,
 Веће прва, првог реда.
 Стотинама горих зала,
 На твој тужан народ чека,
 Да с' излије као река,—
 А Косово, то је шала.
 Опустеће земље твоје,
 Сурваће се манастири,
 А Турчин ће да се шири,

Где дворови српски стоје.
Свуд ће Србин зло да страда :
Згазиће се српска њива,
Заурлаће зверад дивља,
Расплашиће српска стада.
Судбина је неба строга !
Изгинуће много света
Од Турчина овог клета ; —
Истурчиће с' браћа многа.
Богатство ће с' твог народа
Као пусто растурити,
Гомилама у туђ свет ће
Од зла с' овог одселити :
За њима ће напаст ићи,
И тамо ће зло их стићи.
Опустеће цркве ове,
Сам остаће камен ови,
Умукнуће српско звоно ;
Нит ће имат' ког да зове,
Да се Христу Богу моли.
Кроз ове ће земље гуја
С подигнутом главом ићи,
А Србин ће да се крије
Међу стене и урвине,
Где ни зверка на сме сићи.
Бос, гологлав, гладан, жедан,
По шуми ће да се ломи ;
Од зверова неће с' крити,
Турчин ће му зверка бити.
Сећаће се своје славе,
Својег царства и државе,
Сећаће се и Косова,
И имена Исусова ;
Сећаће се, Марко, тебе,
Нити ће те ко да криви, —
Спомињаће твоје име,
И шаптаће један другом :
Марко јоште негде живи.
Српско име, српска вера,
Утеха ће њему бити,
На грму ће крст изрезат'

И пред њиме сузе лити.
 Уздисаће Србин тихо,
 Ал' га неће чути нико.
 Колико је плавог свода,
 Србин данас нема рода.
 Сам се тукô, сам пропао,
 Сам ће дуго он да страда ;
 Сам ће јоште он да трпи,
 Штогод има људских јада.
 Али вечност нема краја,
 Неће тако довек бити,
 Србија ће с' подмладити,
 Сетиће се свога раја,
 Сам ће Србин треском треснут',
 Сам ће сломит' ланце своје ;
 Сам ће стати на видело,
 Где народи други стоје.

„И с крвавог овог поља,
 Поникнуће слава боља.
 Одавде ће на све стране,
 Да с' разнесу тужни гласи ;
 И гусле ће да одбране,
 Да се понос не угаси.
 Народ онај смрти нема,
 Изгубљеном који битком
 Прослави се више, него
 Други народ са добитком.
 На Косово Срб ће дуго
 Горко, горко уздисати,
 Али га се стидет' неће, —
 Оно ће га подизати.
 У песми ће певати га
 Од данаске па до века ;
 Косовом ће да се дичи, —
 Оно ће му бит' челенка.
 А Турчин ће да се стресе,
 Кад Косово помене се.
 „За те Марко смрти нема,
 С тобом судба мисли друго ;
 Ти ћеш живет', живет' дуго :

Нов се живот теби спрема ;
 Али дуго ти ћеш спати,
 И за себе нећеш знати.
 А кад буде дошло време
 Да се дигне српско племе,
 Да огледа своју снагу
 И поврати круну драгу ;
 Дигнућеш се Марко и ти, —
 А ја ћу те пробудити“.

Па је белом руком вила
 Узду Шарца ухватила,
 Одведе га у планину,
 У планину и Урвину,
 Где још није дошла нога,
 Ког човека самртнога.
 Каткад само с' орô вије,
 Друго ништа дошло није.
 У пећину Шарца смести,
 И даде му смиља јести.
 Покрај њега спусти Марка, —
 Болаи Марко једва дише :
 Срце пукло, тек уздише, --
 Притисла га слабост јака.
 Па исеци биљку једну, —
 Биљка ова земска није, —
 И даде му те он попи :
 Марко заспа, очи склопи . . .
 Та је биљка — бесмртије.
 Па му вила сабљу узе
 И по сабљи проли сузе ;
 Однесе је сињем мору,
 Остави у Црну Гору ;
 Там у онај камен тврди :
 Да се онде сунца грије
 Да се турском крвљу мије,
 Да је рђа не нагрди.

Спава Марко, дуго спава,
 И у сану својем гледа,
 Како с' гаси српска слава

Од напасти и од беда.
 Види кроз сан Србе своје
 И синове Лазарове,
 Где с Турцима с' они друже
 И султану они служе;
 Још дубоко броче море,
 Те се за туђ престо боре.
 И цареву ћерку види
 У харему султанову:
 И у сну се Марко стиди,
 За срамоту српску ову.

Спава Марко, дуго спава,
 Без мицања и без јава.
 Кроз сан види Јаничаре,
 Где се по свој земљи шире,
 И где руше манастире,
 И дворове српске кваре.
 А с његове беле куле,
 Чује хоџа где ликује.
 Види земљу поплављену,
 И градове освојене,
 Види веру погажену,
 Види цркве разорене.
 Види браћу, где се турче
 - И корану турском уче.
 У сну Марко руком ма'ну,
 Да удари по корану:
 Скендербег се славни диже,
 За њим уста свѣта сила,
 Ком' слобода беше мила,
 И већ близу Марка стиже,
 Ал' Маркова руба клону
 И крај Марка опет паде;
 Све се стиша, и пропаде,
 И у ропство све потону.

Спава Марко, дуго спава,
 Без мицања и без јава.
 У сну му се кожа јежи
 Види старца патријара

И племена српска стара,
 Где с народом у свет бежи.
 Носе име, веру, жеље,
 Носе своје светитеље.
 Види где их Турци стижу,
 Да их с лица земље збришу.

Спава Марко, дуго спава,
 Без мицања и без јава
 И у сану своме гледа
 Бесне Турке од победа.
 Чује кроз сан врисак деце,
 Чује јаук тужних жена,
 Види пропаст свог племена,
 И спаљене види свеце.

Спава Марко, дуго спава,
 Без мицања и без јава.
 Занео га тешки саве,
 Не зна за ноћ ни за дане.
 Не зна кад му зима дође,
 Не зна кад му лето прође.
 Завела га бољка клета,
 Не зна ништа овог света :
 Ал' осећа снагу нову, —
 Чује где му срце куца,
 Чује многа пушка пуца ;
 Чује да га Срби зову, —
 Ал' не може главе дићи,
 Камо л' браћи у бој ићи.

Спава Марко, дуго спава,
 Без мицања и без јава.
 Ал' тај санак, санак лепо,
 Снагу Марка снажно крепи.
 И сав народ већ осећа,
 Да је близу српска срећа :
 Баца пушке, гусле гуди
 Краљевића Марка буди.
 — На једанпут, глас му с' јави,

Као с лађе која с' дави.
 Ужасно се Марко трже,
 И подигну мало главу;
 Ал још нема снагу праву, —
 Топузом се само врже:
 Далеко му топуз паде,
 Шумадија сва устаде;
 Полетеше на све стране
 Турске главе обријане.
 Чује Марко своје име, —
 Чује борбу неку јаку,
 Па је у сну мило Марку;
 Ал му нема посестрима.
 Гледа Марко, у сну гледа
 Душанова славна чеда, —
 У слободи где с' веселе
 И спремају своје руке
 Да терају даље Турке,
 Да постигну све што желе.
 Чује Марко са свих страна
 Српска грла раздрагана.
 Од милина с' Марко смије,
 Од радости сузе лије.

Много пута он је хтео
 Да отвори своје очи,
 Па да у бој љути скочи,
 Макар главе не изнео.
 Ал' то вила није дала,
 Јер му снага беше мала

Спава Марко, јоште спава,
 Буновна му јоште глава.
 У сну види где с' олуја
 Из далека страшна диже:
 И обори престо многи,
 До Стамбола ал' не стиже.
 Чу имена нека стара:
 Чу војводу, патријара,
 Али даље више ништа,
 Све с' ућута, све се стиша.

Спава Марко, али чује
 Где се учи, спрема, ради,
 Где се лије, струже, кује,
 У потаји круна гради.
 Чује звона из Крушевца,
 И топове с Крагујевца; —
 Види сабљу где му с' блиста,
 К'о сунчана зрака чиста.
 Види да се рађа зора,
 Од Балкана па до мора,
 Да се свако Српче диже
 И Косову иде ближе.
 И осећа своје груди,
 Да му брекћу од једрина,
 Чује врисак свог Шарина,
 Једва чека да с' пробуди.

Па он кроз сан вилу виче;
 „Где си вило, вило бела!
 Што си ми се 'нако клела,
 Пробуди ме — зора свиће!
 Па да питам хале Турке,
 Ком чинише 'накве муке?“

— Бела му се вила јави,
 И за руку њега узе:
 „Устај Марко, гони Турке,
 Сиротињи бриши сузе.
 Топузине твоје ево,
 И ево ти сабље бритке!
 Косова ти поља ево,
 Чекају те славне битке.
 Сад је снажно српско племе!
 Устанку је дошло време.
 Устај, устај горе, Марко!
 Родило се сунце јарко,
 Да осветиш ти Косово
 И подигнеш царство ново“.

ДОСИТЕЈ ОБРАДОВИЋ.

ПЈЕСНА
НА ИНСУРЕКЦИЈУ СРБИЈАНОВ.

Србији и храбрим јеја витезовом и чадом и богопомагајему их Војеводи
Господину Георгију Петровићу посвећена.

Востани, Србије! Востани, царице!
И дај чадом твојим видет' твоје лице!
Обрати срца их и очеса на се,
И дај њима чути слатке твоје гласе.
Востани, Србије!
Давно си заспала,
У мраку лежала;
Сада се пробуди,
И Србље возбуди!

Ти воздвигни твоју царску главу горе,
Да те опет позна и земља и море,
Покажи Европи твоје красно лице,
Светло и весело, како вид Данице.
Востани, Србије!
Давно си заспала,
У мраку лежала;
Сада се пробуди
И Србље возбуди!

Спомени се, Мати наша, твоје прве славе,
Твоји' вражденика ти посрами главе!
Дивјег јаничара терај са Врачара,
Који свог истога сад не слуша цара!
Востани, Србије!
Давно си заспала.
У мраку лежала;
Сада се пробуди
И Србље возбуди!

Теби сад помаже небесна воља,
 И сад ти се показује судбина боља,
 Сви ближњи твоји теби добра желе
 И даљни се народи твом добру веселе.

Востани, Србије!
 Давно си заспала.
 У мраку лежала;
 Сада се пробуди,
 И Србље возбуди!

Востани, Србије! Мати наша мила!
 И постани опет што си прије била!
 Српска теби вопију искрена чада,
 Која храбро војују за тебе сада.

Востани, Србије!
 Давно си заспала
 У мраку лежала;
 Сада се пробуди,
 И Србље возбуди!

Босна, сестра твоја, на тебе гледа,
 И не жели теби никакова вреда.
 Ко тебе ненавиди, не боји се Бога,
 Од којег теби иде помоћ многа.

Востани, Србије!
 Давно си заспала.
 У мраку лежала;
 Сада се пробуди,
 И Србље возбуди!

Херцегова земља и Чернаја Гора,
 Далеке државе и острови мора:
 Сви теби помоћ небесну желе,
 Све добре душе теби се веселе,

И согласно веле:
 Востани, Србије!
 Давно си заспала,
 У мраку лежала;
 Сада се пробуди,
 И Србље возбуди!

ЛУКИЈАН МУШИЦКИ.

СРПСКИ УСТАНАК.

Вуку Стефановићу, Србину од Србина.

Да, бодри Вуче! Љуте из нужде су.
Премноги добри Србије синови, —
И мирни, нежни срцем, душом.
Туђем незавидни сребру, злату,

Оравши радо својима волови,
По лепим, топлим, плоднима пределма
Оцева својих житне њиве,
Ручак и ужину чекајући,

Знаш, зготовљену прабабским начином
Од верних љуба, — невине деснице
Хајдуком дали, који зверски
Лесу по густому блуде бедни;

Умисле хиштне всељују в хладну груд;
По земљи најпре матерњој простиру
И смртни страх и трепет; потом
Преходе Саву и Дунав, Тису.

И тиха река, странима водама
У вис дигнута, сопствене брегове
Обара, топи туђе њиве.
Гибел су страсти без ума крепка.

Бескрвне руке онима в чети тој.
А други, рођен с већима силама,
А к добру невешт склонити се,
Турчину злобну за одмашћење,

Как лав разјарен зелени лети в лес,
 На распутице, планине, в долине,
 За пленом својим, чалмом сјајном;
 Напада богате дворе бујно.

Горд себе Вождом смелима представља;
 Тај час Марс проспе пламен над Србијом.
 Сазива с Штурца мудра Вила
 К обрани земље јунаке српске:

„О храбри, чујте! Глуво је доба сад.
 За вас бдим јадна; с плачнима очима
 Под бледосјајном луном гледим
 Лево на Дрину, на Тимок десно.

„Јошт браћа, сестре, оцеви, матере,
 И кротка деца слатко почивају.
 Каква их бедне, код вас живих,
 Жалосна судбина сутра чека!

„Већ данас српска падоше светила
 Под мачем злобе: Речити Алекса
 Ненадовић, и с њиме дрски
 Бирчанин Илија; добри Рувим!

„А камо, где су племена вашег
 Избрани прочи; кривију њиховом
 Кристалне пређе бивше струје
 Све поруменише, сунцу на жал.

„Ви мојим речма срце отвористе:
 Јуначке хитро скачете на ноге.
 Да, тако треба, лозо славних!
 Лавови рађају равне себи.

„Похвална дела снимају пређашњу
 Сву љагу с чела; дају му вечни блеск.
 А покривени мраком, стидом
 Грбови ленивих наследника.

„Истреб'те с мест'ју жестоке Дахије
 Из земље ваше, с њима и њихове
 Под скврном платом крвожедне
 Самому Стамболу страшне хорде.

Мишар и Штубик, Сјеница, Чучуге
 И Свилеува, с њоме Иванковци,
 Салаш, сведоци биће вашег
 Духа нестрашљива, храбре мишце.

„За^в вас већ расту лаври на Прахову,
 На Варварину, там' на Суводолу,
 Врачару, дугим и широким
 Пониквам, Лозничком пољу равном.

Вам крстозрачне вејаће хоругве
 На гордим стенам', зиданим прадеди.
 У предходницам' Србијаде,
 Уз гусле, певаће с' име ваше.“

Тронути њеним искреним гласом сви
 В пук благородни, чесну под заставу,
 За име, чест и славу Рода
 Земље за слатку слободу лете,

На све, как' муња, стране потекоше;
 Чељуст у адску вргоше тиране
 К слободи отворене двери;
 Победа ј' правим јунаком скоро.

Ти виде, Вуче, мед њима храбрствене
 Там Обилиће; овде Косанчиће
 И Топличане; старог Југа
 Синове; мачеве огњесевне.

Ти, срећни, виде красно позориште,
 На час где вргоше Марса љубимци мач,
 Минерви чисту жртву носе;
 Њој препоручују чеда своја.

Так Роду храбру скиптуром под жељезним,
 Под јармом, бичем, један к варварству шаг,
 А с ногу ланац одринувшу
 Враћају с' красоте ума, срца.

ПЕТАР ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ.

ВУК МИЋУНОВИЋ,

„Какво влаше, крмска потурице!
 „ће издајник бољи од витеза?
 „какву сабљу кажеш, и Косово?
 „да л' на њему заједно не бјесмо,
 „па ја рвâ и тада и сада,
 „ти издао пријед и послијед,
 „обрљао образ пред свијетом,
 „похулио вјеру праћедовску,
 „заробио себе у туђина?
 „Што се хвалиш градом и господством —
 „сви градови што су данас турски,
 „јесам ли их опсуо мраморјем,
 „те нијесу за људе градови
 „но тавнице за невољне сужње?
 „Бич сам бојји ја сплетен за тебе,
 „да се стављаш што си урадио!“

Зар обадва нијесмо хајдуци?

Он је хајдук робља свезанога,
 он је хајдук е више уграби;
 ја сам хајдук те гоним хајдуке,
 гласнија је моја хајдучина.

Ја не пржим земље и народе,
 ама многи грдни мучитељи
 на нос су се преда мном побили.

Што су момци прсих ватренијех
у којима срца претуцају,
крв уждену пламеном гордошћу,
што су они? Жртве благородне
да прелазе с бојнијех пољанах
у весело царство појезије,
како росне свијетле капљице
уз веселе зраке на небеса.

Куд ћеш више бруке од старости?
Ноге клону, а очи издају,
узблуди се мозак у тиквини,
поћетини чело намрштено;
грдне јаме нагрдиле лице,
мутне очи утекле у главу,
смрт се гадно испод чела смије
како жаба испод своје коре.

Што спомињеш Косово, Милоша?
сви смо на њем' срећу изгубили;
ал' су мишца, име црногорско,
ускрснули с косовске гробнице
над облаком у витешко царство,
ђе Обилић над сјенима влада.

БРАНКО РАДИЧЕВИЋ

'АЈДУК.

„Кућа моја чарна гора,
а постеља камен ови
браћа моја све од скоро,
али сами соколови:
с њима с' вином с ове горе
као муња на злотворе!

Страшно ли се злотвор сили,
све крвави покри крили,
љубе љуби, ђецу гази,
часноме се крсту плази,
на кољу нам јече браћа, —
ал' му 'ајдук зајам враћа.

Заман силно Туре гледи,
да досади каурину, —
турске крвце он не штеди,
већ се диже у планину:
силна чета амо гази,
но мало се когођ слази.

Ох, ала ми расте кика,
кад пушака стане цика,
кад сагледам турска скота,
па кад ми се с коња смота,
кад му главу псећу збријем,
па на колац кад набијем!

Турским главам' гору китим,
о 'ајдучке дивне среће!
Турским шарам' поноситим
китим српско своје плеће:
турска пушка Туре била,
турско благо задобила!

Чекај, аго, који данак,
да т' бијеле бијем куле,
да боравим лаки санак
поред твоје в'јерне буле,
да ти, аго, лулу пијем,
а кураном каву гријем.

Да ти коња твога јашем,
да бос тапкаш поред мене,
да ти бритки ја мач нашем,
бака прелу да т' приђене,
да т' оседлам кô парипа:
да виш како ага ђипа!

Па да т' онда дочнем срећу:
 да ти главу срубим псећу,
 да ти кулу њом окитим,
 испод куле месо 'нтим:
 нек ти вране главу кљују,
 пси се псине наблагују.

Нико тебе не ћеде помоћи,
 роде мили, у претешкој ноћи!
 Ал' с' у гору диже синак пусти,
 па до'вати руком мрак тај густ:
 'ајдук кликну, ша̀ра пушка плану,
 а Србији бијел дан освану.

ПЕТАР ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ.

КАРАЂОРЂЕ.

Само име Карађорђе
 кад Србину на ум дође:
 Запламти се крв у груди,
 јуначко се срце буди.

САБЉИ БЕСМРТНОГА ВОЖДА КАРАЂОРЂИЈА,

коју сам купио у Бечу 1 јунија 1837 године.

Оружје свештено, вјенчано са славом,
 с каквијем восторгом тебе данас виђу,
 каква ли ми чувства душу потресују!
 Плачући те славим, с уздисањем гледам,
 кад ми на ум дођу твоја дјела страшна!
 кад си у рукама вожда и витеза
 кроз полкове густе тирана љуцкога
 сијевала страшно и крвљу се мила
 подижући Сриство, круну му иштући.
 Ти си властвовала на равнинам бојним;
 пред тобом је Стамбол, бич народах, дрхта;

од твојега звука и моћна удара
тресла се је луна, премрска планета.
Ти, светињо наша од српског триумфа,
вјечно ћеш ми бити знаком спомињања
великијех дјелах Оца Отечества ;
ја ћу тебе хранит како киту прву
од невехлог вјенца рода избавника.

ПОСВЕТА ПРАХУ ОЦА СРБИЈЕ.

Нек' се овај вијек горди над свијема вјековима :
он ће ера бити страшна људскијема кољенима ;
уњ се осам близанацах у један мах изњихаше
из кол'јевке Белонине и на земљи показаше :
Наполеон, Карло, Блихер, кнез Велингтон и Суворов,
Карађорђе, бич тирјанах, и Шварценберг и Кутузов.
Ареи је, страва земна, славом бојном њи опио
и земљу им за попрште, да се боре, назначио.
Из грмена великога лафу изаћ трудно није :
у великим народима генију се гн'јездо вије ;
овде му је по готову материјал к славном дјелу
и тријумфа дични в'јенац, да му краси главу смјелу.
Ал' хероју тополскоме, Карађорђу бесмртноме,
Све препоне на пут бјеху . . . к циљу доспје великоме.
Диже народ, крсти земљу, и варварске ланце сруши ;
из мртвијех Срба дозва, дуну живот српској души.
Ево тајна бесмртника ! даде Србу сталне груди,
од витештва одвикнута у њим' лафека срца буди !
Фараона источног пред Ђорђем се мрзну силе ;
Ђорђем су се српске мишце са витештвом опојиле !
Од Ђорђа се Стамбол тресе, крвожедни отац куге !
сабљом му се Турци куну, — клетве у њих нема друге !

Да ! витеза сустопице трагически конач прати !
твојој глави би суђено за в'јенац се свој продати !

Покољења дјела суде; што је чије, дају свјема :
 на Борисе, Вукашине ошта грми анатема.
 Гадно име Пизоново не см'је каљат мјесецослов ;
 за Егиста управ сличи гром небесни суд Орестов.

Над свијетлим твојим гробом злоба грдна бљува тмуше,
 ал' небесну силну зраку што ћ' угасит твоје душе?
 плачне, грдне помрчине могу л' оне свјетлост крити?
 свјетлости се они крију, — оне ће је распалити.
 Плам ће вјечно животворни блистат Србу твоје зубље,
 све ће сјајниј' и чудесниј' у вјекове биват дубље.

Зна Душана родит Српка, зна дојити Обилиће ;
 ал' хероје кô Пожарске, дивотнике и племиће,
 где Српкиње сада рађу! благородством Српство дише!
 бјежи, грдна клетво, с рода, — завјет Срби испунише!

1847.

МИРКО КОРОЛИЈА.

КАРАЂОРЂЕ.

I

Ја се опасих пасом своје снаге,
 и сишав са свог виса самотнога,
 спремајућ' дане вазнесења свога,
 прелажах села, пољане и драге.

И опет свака травка пуна влаге,
 и сваки камен, крш и шума многа,
 и сваки дô и раван куд ми нога
 пређе, вај, свака стопа земље драге,

чемерном сузом, крвљу натоњене,
чуднијем гласом дозиваше мене,
у моје срце свој потмули плач

слијеваше; и трудна рука таде,
кад год ми клону, малакса и паде,
пође и клону на мој оштри мач.

II.

За то га дигох, те бљесну к'о худа
репатица; и прам том бљеску чете
за собом назрех осветничке свуда;
и пођох као олуј који мете.

Пођох, а за мном грозне, пуне жуда
побједе моје, Мишар, вали клете
Дрине, Београд, Варварин, пун чуда
Делиград, као вучице што прате,

урликаху; док с хума и долина,
уз тешке стопе мојих исполина,
наткриљујући бојни врисак сав,

гонећи тмину пет тешких вјекова, —
риказаше грдно, предзнак доба нова,
мој вишњев топ, к'о разјарени лав!

ВОЈИСЛАВ Ј. ИЛИЋ

НА ВАРДАРУ.

Суро, вечито стење гордо се у небо диже,
Над урвинама тавним орли се с облаком боре;
А доле, са страшним шумом, Вардар се
пени и стиже,
И пада, кроз уске кланце, у сиње Јегејско Море

О вали, о реко српска! Столећа тако се губе
 И као таласи тону у море вечности тавне . . .
 Ал' твоје бисерне капље камена подножја љубе,
 Где споменици стоје народне прошлости славне.
 Али ће, кô рајски феникс, синути слобода мила,
 И ја ћу стојати ведар, где сада погружен стојим,
 И наш ће орô бели широко развити крила
 Над урвинама твојим.

ВОЈИСЛАВ Ј. ИЛИЋ.

НА ГРОБУ ВОЈВОДЕ ДОЈЧИНА У СОЛУНУ.

По светим пољима отаџбине моје
 Многе свете хумке растурене стоје,
 Где витези врли у данима славе
 Положише главе.

Од капија тврдих Виндобоне града,
 До обала цветних где пролеће влада,
 Гроб до гроба лежи и сведочи јавно
 Да гинусмо славно.

Па и овај спомен, где замишљен стојим,
 Јесте неми сведок о витешкој сили . . .
 Међе царства свога гробницама својим
 Ми смо бележили.

Ни црни кипарис, ни зелена трава
 Твоју свету хумку не покрива собом,
 Дојчине-витеже! Ал' је никла слава
 Над срањеним гробом.

Син мајке Агаре и презрени Јуда,
 Са побожним страхом обилазе туда:
 Смрт славећи твоју, на коју се сећа
 Толико столећа!

А и на што црног кипариса грана?
 Дан помена стиже. Тога славног дана
 Одслужена биће, што окове вида,
 Страшна панахида.

О витези српски, пепелишта тавна
 Походиће тада наши милијуни,
 Место тужних звона хориће се трубе
 И наши плотуни.

БУРА ЈАКШИЋ.

ОТАЏБИНА.

И овај камен земље Србије,
 Што, претећ' сунцу, дера кроз облак,
 Суморног чела мрачним борама
 О вековечности прича далекој,
 Показујући немом мимиком
 Образа свога бразде дубоке.

Векова тамних то су трагови,
 Те црне боре, мрачне пећине;
 А камен овај, кô пирамида
 Што се из праха диже у небо,
 Костију кршних то је гомила,
 Што су у борби против душмана
 Дедови твоји вољно слагали,
 Лепећи, крвљу срца рођеног,
 Мишица својих кости сломљене
 Оклен ће некад смело, презирућ',
 Душмана чекат' чете грабљиве.

И само дотле до тог камена,
 До тог бедема
 Ногом ћеш ступит', можда, поганом.
 Дрзнеш ли даље? . . . Чућеш громове,
 Како тишину земље слободне
 Са грмљавином страшном кидају;
 Разумећеш их срцем страшљивим,
 Шта ти са смелим гласом говоре,
 Па ћеш о стења тврдом камену
 Бријане главе теме ћелаво
 У заносноме страху дупати . . .
 Ал' један израз, једну мисао
 Чућеш у борбе страшној ломњави:
 „Отаџбина је ово Србина“! . . .

МИЛЕТА ЈАКШИЋ.

ДУХ КОСОВСКОГ ВИТЕЗА.

Ту, где се горње олује боре,
 Врх гола темена
 Високе горе,
 К'о круна од камена
 Мој пусти замак стоји
 Обраст'о у шипраг и трње.
 На њега се тешки облаци наслањају,
 Непогоде га крње —
 Ал' мрке зидине ћуте и сањају,
 Болне и неме —
 Далеко, прошло време.

И мој дух сања:
 К'о тамне сенке из мутног сећања,
 Живота свог се опомињем ја —
 Ал' смрти своје боље:
 Азијске хорде притисле поље —

И, када јекну глас наших труба,
 Ја сам из свога каменог гнезда,
 Оружан до зуба,
 К'о с неба сјајна звезда,
 У бојно поље пао
 И за слободу живот дао . . .
 Тело ми покрише ране,
 Месо ми разнесе вране —
 А што оста праху се врати,
 Земља ми кости у пеп'о обрати.

Ал' је живео дух мој:
 Њега је пебла успомена горка
 К'о тежак, мучан сан:
 И ни векова суморна поворка
 Утолити ми није могла
 Освете жеђ
 За крвав онај дан;
 Порабоћен је народ блудно,
 Угњетен црв —
 Ја сам га залуд будио:
 „Ох, кад већ дајеш зној и крв
 Туђину — зар те ропство не боли? —
 За слободу их проли!“
 Али за шапат мога духа
 Мој народ није имао слуха —
 Ја само уздах његов чух, —
 Јер он је био без духа тело,
 А ја без тела дух.

Ох, да ме хоће чути сад:
 Дајте ми тела вашег
 Гле, вама духа нашег; —
 Дајте ми хиљаду живота,
 Ал' не да хиљаду пута
 Живети смем,
 Већ да хиљаду пута мрем . . .
 Дајте да, као
 Разјарена жеравица кад се
 У безброј варница мрви,

По једну искру духа свога
 Ужежем у мишце ваше,
 У млаки сок те ропске крви,
 У слабе жиле
 И срца гњила,
 Да их запалим духом силе
 И да вам створим крила —
 И ја, који сам једном пао,
 Када у вама опет будем
 У бојне редове стао, —
 Срби, почујте мог духа глас:
 Ја ћу да бијем бој за вас!

СИМА ПАНДУРОВИЋ.

ВОЈНИЧКИ РАСТАНАК.

Нашој мајци јави да идемо, врање!
 Нас ће тући огањ, снегови и кише;
 Отаџбини својој, у пролећне дане,
 Доћи ћемо с венцем победе на глави,
 Или никад више, или никад више!
 Вране, нашој мајци да идемо јави!

Драганама кажи: „Пошли су где грца
 Наше робље, и где ветар мржње веје;
 Где ће танад врела раздирати срца,
 Где ће урлик смрти хорити се само,
 Страшни попор нове гробове да сеје“; —
 Драганама кажи: „Отишли су тамо!“

„Вратиће се да вас, уз победне трубе“,
 — Кажи нашим драгим женама и деци —
 „Пробуде, кал опет процветају врти,
 Да вас више воле и страсније љубе;
 Ил' заспати тврдо на постељи смрти.“
 Њима, врање, тако на растанку реци!

Нас предводи прошлост, будућност и нада
 Тамо где већ пљушти киша оштрих зрна,
 Где потмуло грми страшна канонада,
 И застава смрти лепрша се црна,
 Где злокобни јарам још робове тишти,
 А земља од бола и од крви пишти.

Претци ће се наши из гробова дићи
 За последњу борбу! Док се диже пара
 Из просуте крви, даље ћемо ићи;
 Водиће нас сенка великога Цара;
 Полумесец док се не сруши у крви,
 Ил' док не паднемо — последњи и први!

А. ТРЕСИЋ-ПАВИЧИЋ

НА КОСОВУ.

Горе села наоколо, к'о високи жртвеници,
 А на њима изгарају задњи српски мученици:
 Задње жртве несмиљеној, крвожедној, тврдој Коби;
 Патњама је и јуначким умирањем Србин доби:
 Задње жртве грозној Коби!

Дим и пламен с пропланака уздижу се до небеса,
 Још се више вије мирис мученичких из тјелеса.
 Жарко сунце са запада Чичавици врхе руји,
 А кроз сутон с Грачанице захвалницу звоно бруји:
 Алилуја! звоно зуји.

Већ замукну рик топова и стрељачких цик стројева,
 А приштинске са мунаре сад музејин акшам пјева;
 Ал' му песма нујно звучи, к'о ценаза, тужна дова:
 Врх тулбета Муратова стравно хукну сура сова;
 Страшног мрака кобна сова . . .

Косовом је б'јесна битка прошла, кано ршум нагли.
 Арнаута и Турака у сутонској неста магли;
 А за њима, грактајући, навалише црни врани,
 Са Косова за в'јек селе; неће више да их храни...
 Дуго ли их тужно храни!

К'о растова посјечена шума пусти леша леже,
 Тер на удес отвореним бјесни оком к'о да реже;
 И питају ледном зјеном н'јемо небо: „Зашто, зашто?
 Јер ту некад побједисмо? Пропадосмо сада ташто?“
 Пет вјекова јечи: „Зашто?“

Али гледај, како Србин до Турчина лежи мирно.
 Удес једног к'о да другог ол бода је дубље дирно...
 Умирућ' се загрлише, канда један другом прашта.
 Не уби их мржња љута; то Судбина Коб испашта:
 Једна другој све опрашта...

Гле, већ иду побједници, кано јањци, не к'о лави;
 Ходочасте окајници к Светилишту гологлави.
 Босоноги к светом гробу и скрушени иду тихо;
 Једва срце куца, једва да би који јаче дих'о.
 К светом гробу иду тихо...

На прсте се ноге дижу, канда газе поврх цв'јећа;
 Канда хоће лакши бити на нечему што осјећа...
 Што је вјечно, живо, свето; што оскрвнут' не би рада.
 К'о поворка плавих сјена на Косово војска пада...
 Канда ступа поврх цв'јећа...

Мрки вуци, које звиждук не уплаши врућих стр'јела;
 Што сртаху, кано на пир, на топовска на ждријела,
 К'о јагањци кротки иду: остави их дах и живот;
 Тер се боје да погазе тешком ногом свети њивот!
 Све је поље један њивот!

И ступише у храм дивни, задужбину српског рода,
 Ком су кости мученика мраморнога мјесто пода;
 Којему су кров небеса, зв'језде сјајне вјечне св'јеће,
 А стубови српска повјест, којих вр'јеме срушит неће:
 Задужбину српског рода.

Пред њима је војевода, Јаековић се јунак зове,
 А достојан насљедник је бојне славе Стојанове.
 Крај тулбета Муратова узе барјак барјактару:
 „Овдје — рече — усади га дивске жртве на олтару;
 Милошеву на олтару!

Тад ничице ц'јела војска лицем к црној земљи паде;
 К'о распело откупљења побожно је грлит' стаде.
 Н'јема уста земљу љубе и росе је сузе н'јеме,
 Да оперу са ње злочин и завјета скину бремене.
 Зачуђено стаде вр'јеме . . .

Не дон'јеше свете воде, прах отаца да пошкропе,
 Ал' из рана отворених обилно га крвљу топе.
 Нико рану не завија; повезану који има,
 Развеже је, нека тече мученика по костима:
 Прах отаца крвљу шкропе.

Не ромони глухом ноћи бојна пјесма побједника,
 Не ијуче пуста радост, нит' побједи стоји цика.
 Гробни мук се пољем стере. Права радост нема гласа;
 Већ што дубок јецај миља Косовом се усталаса;
 Другог радост нема гласа.

К'о што дјеца расплакана на криоцу усну мајке,
 Док им она о прошлости слатко шапће чарне бајке;
 Тако, сјетно јецајући, заклопише очи снене,
 А лахор им са Косова шапће славне успомене,
 На криоцу земље мајке.

Тамна ноћ се с гора спусти и покри их мрака плаштом;
 А санак их крилом драшка, прхута им живом маштом.
 Меко перје и душеци, баршун, свиле маховине
 Тврди кам су према крилу откупљене отаџбине.

Санак пири живом маштом . . .

Одад Давор земљу бије, никад војска побједника
 Не позаспа на бојишту слаћим санком праведника,
 До Косовских осветника; нит' ће икад праведније
 Неправедни рат да крвцу, за одмазду свету, лије,
 До косовских осветника!

Тјело спава, али душа божанствене слике гледа:
 Давна прошлост ненадано из тврдога санка преда.
 Чујеш жубор? Јесу л' гусле? Ил су бајно прошаптали
 Мутног Лаба и Ситнице давне славне приче вали?

Машта чарне слике гледа.

Рана пече . . . Сваки сања да је јунак Орловићу,
 Или Милош, ил' Топлица, или Иван Косанчићу:
 Над њега се красна дјева, танка, б'јела, кано вила,
 С два кондира суха злата, да га кр'јепи, наслонила;
 Танка, б'јела, кано вила.

Умива му водом ране, причешћује вином рујним,
 Залаже га хљебом б'јелим, и тјеша га гласом нујним;
 Па када га у животу нађе, вјерна вјереница,
 Скочи... сухи бор загрли. . он од миља зелен клица...

Гле! све сухо с нова клица . . .

Гледај сјајну мјесечину, гдје се диже из кладенца!
 Засија се ц'јело поље од царскога на њој в'јенца . .
 Како зрака од уштапа лелуја се с'једа брада . . .
 То се глава Лазарова над Косовом с т'јелом склада . .

Сјај се просу с царског в'јенца . . .

И оживи ц'јело поље: к'о језици пламни мави?
 Уздижу се споља дуси, и од њих се в'јенац сави
 Око сјајне мјесечине: к'о алеми неки чисти,
 Неки рујни, к'о рубини, к'о љубични аметисти,
 Зелен смарагд, сафир плави.

Бесмртнијех од драгуља Лазарова круна бљеска:
 Милош гори попут сунца, а Страхињић попут тр'јеска:
 К'о хризолит Богдан с дјецом, кано берил Мусић сјаји,
 А Милица, кано бисер, чистим св'јетлом очи раји:
 Васкресењем небо сјаји . . .

Мањи дуси небројени, к'о бокори шарна цв'јећа,
 Савише се око поља, звјездан в'јенац вјечних свјећа.
 На осами мучаљива величајна жена сјела:
 Има очи соколове, лабудова крила б'јела,
 Узвишена, невесела . . .

Гледа Лазар по Косову, како храбра војска снови,
 Па подигне десну руку, тер јунаке благосиља.
 Тада пјесна из тихана заромони вјечног збора,
 И све јаче и јасније до звјезданих лети двора,
 Лазар војску благосиља:

Хилна духова Освешницима.

Блажени да сте, храбри витезови,
 Што млади живот бацише на вагу
 Судбине тешки кизмет да одвагне
 Српскоме пуку.

Провидност вашу требала је руку,
 Оружјем Правда да Неправду свлада,
 Да несталности плахијех времена
 Доврши м'јену.

С очију наших ви ужасну мрену
 Вјековних грозних растргосте сања ;
 Сломисте ужас ледених и тамних
 Ропскијех уза.

О драга дједо наших горких суза,
 Ваша је душа рођена из пјесме,
 Искре божанске, из потопа што се
 Косовског вину,

Лучи што ропску разгањаше тмину,
 Вјечитог огња српскога живота,
 Кој' га топлином од ужасна леда
 Смртнога спаси.

Из наших мука никоше јој гласи,
 Из наше крви процвјета јој цв'јеће ;
 Да сад у вашој божанским уроди
 Крепости плодом :

Даде вам крила за лет за слободом,
 Којима тмине прелетјесте ропства,
 Тер бјелозори нав'јестисте зору
 Нових времена.

Блажена била ваша успомена,
 Блажене ране, из којих будућност,
 Живот и понос извиру и славе
 Подвиге ратне.

Ви наше душе урајисте патне,
 Које се нису упокојит могле,
 Док не видјеше на Косову свјетлост
 Барјака српских.

Слава вам, дични узор јунака,
 Срећнији од нас, а храброшћу равни ;
 Док жарком сунцу на плаветну небу
 Сјај не потавни.

Пригнуше се према земљи они свети пламенови,
 И цјеловом усна сваки јунацима ране ови,
 Душе нових мученика тад прхнуше у свјетлину,
 Како младе лепирице, из чахуре кад се вину;
 К'о кр'јеснице с'јекућ' тмину.

Из крви се мирис диз'о и јуначких из тјелеса,
 И пршио све то више, свети тамјан, до небеса;
 А на њему дизаху се узвишене жртве оне
 Према зв'јездам' и Божанству диљем пуге васионе:
 Неумрле жртве оне.

Трептила је нека радост косовскијех око гора,
 К'о звјездана свјетлост, како будућности славна зора
 Како сјајна мјесечина Лазарова света глава
 Дизала се, с мањим зв'јездам', у небеса ведра плава,
 Косовскијех поврх гора.

И по војсци успаваној блага свјетлост ромињаше:
 Радост сузам' звјезданијем благе синке зал'јеваше.
 Трептећ' миљем све се душе на тамјану дижу гори,
 Само једна заостаје, и нешто јој душу мори:
 Страшном муком мраку збори...

На осами величајна оста жена невесела,
 Очи има соколове, лабудова крила б'јела.
 Стоји до ње лавез лавâ, стоји тужни клик журица,
 Стоји вриска бојних коња, и цвиљење сиротица,
 И кукање удовица,

Не диже се на мирису у небеса звјездовита...
 Зачуди се Богдан стари, к њој се спушта, те је пита:
 „Што се с нама не узвијаш и не л'јеваш миља сузе?
 Кад су данас сухе очи, када ће ти да просузе?
 Што не л'јеваш миља сузе?”

Трагична се жена дигну, жалостивно тек зајеца:
 „Сва се јоште не вратише у мајчино крило дјеца.
 „Још имамо удовица и сирота које пате;
 „Не проплаках од радости, док се к мени сви не сјате,
 „И у крило Мајци врате“... .

АЛЕКСА ШАНТИЋ

ПРЕД БИТОЉЕМ.

— 2—6 новембар 1912. —

Још јабука сунца заронила није,
 Још над врхом пламти... Они пољем срну
 И, виши и јачи од цинова свије',
 У Ријеку, ено, загазише Црну...
 Мрзну... Трепте... Јака трзају се ребра...
 А далеко, низ то поље водоплавно,
 Са ријеке звони пјесма к'о од сребра:
 „Ој Мораво, моје село равно!“

Новембарска студен пробија и реже...
 Они само газе и не чују више,
 Са шанчева турских, све теже и теже,
 Како пљусак пада од оловне кише...
 Посрћу и тону и високо сврх ти'
 Гомилâ се вије врана јато тавно...
 А к'о једна топла молитва још дрхти:
 „Ој Мораво, моје село равно!“

Крв кључа и шиба из коња и људи...
 Хрпе даље газе, преко мутних бара;
 Пред њима у сјају вечерњему руди
 Стари Битољ с гором бијелих мунара.
 И гле! Многи борац сузу среће рони:
 Види гдје се с нова враћа доба славно...
 Ура! — кличе, пада... И с ријеке звони:
 „Ој Мораво, моје село равно!“

СИМА ПАНДУРОВИЋ

РАЊЕНИЦИ.

С првим жутим лишћем и они су пали
Лесени ове у дан какав мокри
На пољима хладним које страшно зали
Крв, киша, а трупље засеја и покри.

Доносе их редом с далеких равница
Оборене мачем у борби и лому.
Носила се нижу. Препланула лица,
Наши пали борци враћају се дому.

Црна маса света око њих се тиска,
У сумрак, кроз светлост светиљака белу.
Заборав је, можда, будућност им блиска!
Опружене, неме, у суром шињелу,

Под ранама које сажижу и пеку,
У праху и крви, с клонулошћу благом,
Са очима мутним без суза што теку,
Доносе их тужно завичају драгом.

Колико су ретка осећања што се
У срцима свију неумитно буде,
Код света што гледа како их сад носе,
Те просте хероје, те велике људе,

Што су мирно своја оставили рђала,
Огњишта и куће, и нејач, и жене,
И чија црвена топла крв је пала
По земљама што су сузом залирене!

Отишли су мирно, не знајући куда,
Прошли преко поља, кланаца и гора,
И орлове наше проносили свуда,
Од прагова својих до далеких мора.

Побијена децо наше земље здраве,
 Ви сте спасли наше драге, наше миле,
 Попадали гордо ради наше славе,
 На домаку бесне, неумитне силе.

Сад вас носе тужно, а нико вас неће
 Спомињати некад, колевко уздања!
 На носила ваша бацају сад цвеће —
 Последњи и први знак општег признања.

Прносе их тужно, побијене лаве,
 Кроз невес'о сумрак, расплакан и бео,
 Крваве јунаке, без награде славе;
 А трагична језа свет пролази цео.

ВОЈИСЛАВ Ј. ИЛИЋ МЛАЂИ

ВОЈНИЧКО ПИСМО.

Очајничка битка . . . Крв . . . Оружја звука . . .
 Поклици . . . Плотуни . . . Урнебесна јека . . .
 У топовском огњу брда и планине
 Разривене пламте. Над хладне трупине
 Побијених коња, мртвих витезова
 Док, с криком, долéћу јата гавранова
 И крваво сунце док заходу бежи,
 Тамо, на редуту, међ' хрпом мртваца,
 С образом на пушци, један јунак лежи.
 Погођен у срце зрном из шрапнела,
 Лежи блед, осмехнут, крвава одела,
 А војничко писмо, још непрочитано,
 Једним му крајичком вири из шињела . . .

„Мило моје дете“, — пише сину мати —
 Пиши нам, да л' борбе непрестанце трају!
 Овамо се чује, да ће рат престати
 И да ћете, опет, доћи родном крају.

Ја на тебе, тужна, мислим непрестано,
И Господа молим, и јутро и вече,
Да се вратиш мајци, материна хрџо,
И да ми те писмо у здрављу затече.

Баба више немаш, дѣте моје слатко,
Ономад, напречац, у повратку с поља,
На путу је пао . . . Болово је кратко . . .
Јуче је погребен . . . Шта ћеш . . . Божја воља.

Берба ће почети чим Крстов Дан мине.
Виноград нам поно ко никад досада.
Ти ћеш дотле стићи. Док не дођеш, сине,
Нећемо га брати . . . Нека . . . Има када . . .

Дођи, али с венцем славе око чела,
Да те могу с чашћу својим сином звати.
Поздрави сву момчад из нашега села,
Па остан'ми здраво! Збогом! . . . Твоја мати^ч.

Затим две-три врсте руком добре жене:
„Кад ће се, о, Боже, свршит' војна ова!
Како си са здрављем? Сећаш ли се мене
И дечице наше и домаћег крова?”

Деца су нам златна. Њих сад мама љуби.
Тата је далеко . . . тежак живот води . . .
Дођи, тата, дођи! . . . Малом ничу зуби.
Јова учи. Нића почиње да ходи.

Увече, замишљен, кроз прозоре вири
У Богине свеће које небо красе,
И устима малим дуго у њих пири,
Зачуђен и срдит, што се не угасе!

Наш бостан, на брегу, високо над селом,
Лагано дозрева, док зрикавци зричу,
А у житу златном, за жетву сазрелом,
Препелице тако слатко пућпуричу!

За обед, редовно, тешка срца седам,
 Јер не видим тебе . . . То тишти ко рана.
 Кад год воз војнички с прозора угледам,
 Ја помислим: ти си . . . Поздрав . . . Твоја Ана“.

Најзад, другу страну, све до дна, захвата
 Рукопис детињски, из огромних слова:
 „Љутим се на тебе, што не дођеш, тата!
 Поздравља те много и воли — твој Јова . . .“

А тамо далеко, на ограшју тавном,
 Док пукови кличу под тробојком славном,
 И крваво сунце док заходу бежи,
 На редуту тврдом, међ' хриом мртваца,
 С образом на пушци, један јунак лежи.
 Погођен у срце зрном из шрапнела,
 Лежи блед, осмехнут, крвава одеда,
 А војничко писмо, још непрочитано,
 Једним му крајичком вири из шињела . . .

ЈОВАН ДУЧИЋ

ВАРДАР.

И уста пророка и мишце јунака
 Напише се снагом твоје свете капи,
 Сад кроз срца наша иду крупни слапи
 Твојих светлих струја и огњених зрака.

Свој хлеб и доворе залили смо тобом;
 Молитва и химна, обе су те пуне;
 Пуна су те наша трзања и струне;
 Као млечни путе сјајиш једним добом.

Узели смо гордо у своје трофеје
 Све твоје ватрене заставе и маче,
 Опленили твоје смарагде што зраче,
 И твоје матице развели у леје.

Овде се бораху претци с потомцима ;
 Лавови од туча мотре живе лаве ;
 Ми смо победници безмерни над свима —
 Две твоје обале две су наше славе.

Текла си из царске легенде, а сада
 Робујеш у причи о нама, и груби
 Сен наших легија сад на тебе пада ;
 Све твоје ветрове носимо у труби.

ЈОВАН ДУЧИЋ

ЛЕГИЈА.

У свакој планини има свога змаја,
 И виле бродарке покрај свију река,
 На сваком раскршћу по један краљ чека.
 И старински напев пољима без краја.

Све за сунцем, као народи што селе,
 Она пође путем куд су прошли стари,
 С невидљивом звездом у оку што жару,
 С њином страшном речи на врх усне вреле.

Заставе вихоре мраком као клетве ;
 Далеки путници иду друг за другом
 У поља где некад цар вођаше плугом
 И наше царице певале уз жетве.

Свуд по јазбинама скривене су звери,
 И по заседама скривени крвници,
 И на тамницама под локотом двери,
 У срцима јоште притајени клинци.

А унуци иду куд су прошли деди,
 На истом камену оштрили су маче ;
 И страшну легију, и од гнева јаче.
 Води сјај далеке царске проповеди.

Пролазе заставе путишта далека ;
 Сутра ће да севну сабље отроване . . .
 Но легија где ће најпосле да стане ?
 На сваком раскршћу по један краљ чека.

ЈОВАН ДУЧИЋ

БРЕГАЛНИЦА.

Опраћемо тобом очи нашој деци,
 И чело пророка у тренути судње,
 Реко, која поста у мачева звечи
 Светлом међом измеђ истине и блудње.

Као варница си избила из мача ;
 И свој пут просекла између два доба ;
 И дигла све огње из свог сјајног дроба,
 Да би један народ знао да корача.

Водо вапијућих у великој ноћи,
 Осветљеним путем сада иде племе,
 На рукама, пуним победничке моћи,
 Носи своје родно небо као слеме.

Света реко где се огледнула слава,
 Омађијан народ спустио је на те,
 С побожношћу жреца и поносом лава,
 Своје беле орле и своје пенате.

Твој луч севну да се ужди ореола ;
 И носиш, до јуче непозната ником,
 Све сунчане мреже и звездана кола ;
 И вриш под огњиштем и под жртвеником.

Као твоје ждрело што не зна да скрене,
 И међе су срца неменљиве, преке :
 Наша душа има боју наше стене,
 И наша крв тече куд и наше реке.

ВОЈИСЛАВ Ј. ИЛИЋ

РОДОЉУБ.

Ја сам путник са Вардара,
Где је Српство без слободе;
Ал' сам чуо тужан жубор
И Миљацке, бистре воде,
Видео сам реке обе,
Мој Србине, сужњи робе!

Не хоре се песме тамо
Са лаганих тамбурица,
Суморне су песме њине
И суморна њина лица.
Ал' им језик слатко звони,
Којим зборе милиони.

Оништују обичаје,
Али прошлост више свега,
А уз гусле прослављају
Обилића, Скендербега
И Косово, поље равно
Где нам паде царство славно.

Надају се и чекају
На минулу славу стару,
Да завришти српски коњиц
На Миљацкој и Вардару —
Надају се, српски сине:
Не превари наде њине!

ВЕЉКО ПЕТРОВИЋ

СРБИЈИ.

(Ко црни костур, Арсенов лежи сен
на равни нашој, делима нашим свим.
Стог хоћу део свој тог греха,
Теби да откајем барем стихом).

На Тебе сикће туђа ненавидџост,
јер дижеш стег свој, заветни, цео, чист
у бури, пљуску, нити с њиме
тргујеш — сирото — кô са стоком.

На Тебе хули себични, ташти син
што права иште, дужности не; ко псић,
слабину мајке брижне оштрим
зубима коље, а челом бије.

Замера Теби кржљави ситничар,
под јармом што је погнути свикô врат,
по мраку пуз'ти, не смет' смети,
шаптати, јести и бити дебô.

И чуда многи ôд Тебе ишту свећ,
и тресу ланцем: „спаси нас, хлеба дај!“
а поклекнеш ли само, злобно
коре те: „доле ти, недостојна!“

О много трпиш, малена земљо, Ти,
са заорава великог на твој чин,
бад коцем, што га крв зацали,
објави свету слободу своју.

И стог што брзи кратког је лаха дан,
и лет твог Орла не види уски вид,
где ускос јату црне ноћи
диже се, поносно бео, сунцу.

О, земљо мала, голем је полет твој :
Ти диже са дна стихије српски брод,
обањен крстом цара Лазе.
Тисну га пучином уз бок другим.

Из твоје крви густе се роди Вожд.
Он паше палаш Душанов, закон да,
ко Саву зове Доситеја.
Снове остварује, веру правда.

Док овде звоне здравице, песме, плач,
ти умом напред крчаше роду пут :
на граду древне порте проби
прозоре новоме, свежем зраку.

За вишњев топом : Матија, Милош, Вук,
Михајло, Ристић, Книћанин, Светозар,
Таушановић, Слободан, Богдан,
Петровић, Бранислав, Божа, Цвијић.

Слободе стожер, кошница мисли, Ти,
опстанком својим, јемство си наше све.
У тами гњила очајања
слухтимо махове твога бдења.

О, удри, нек ти одјече наковањ,
за гуслам' то је Србије нове звук.
Нас хране искре, које јужњак
с чекића твога на кров наш носи.

А сине л' једном с Белога Града руј,
сред ове опште поплаве биће нас,
да с куле задње хљеб са сољу
захвално пружимо Теби, Мајко !

U. S. DEPARTMENT OF THE INTERIOR
BUREAU OF LAND MANAGEMENT
WASHINGTON, D. C.

OFFICE OF THE ASSISTANT ATTORNEY GENERAL
WASHINGTON, D. C.

IN REPLY TO YOUR LETTER OF THE 10TH INSTANT
I HAVE THE HONOR TO ACKNOWLEDGE THE RECEIPT
OF YOUR LETTER OF THE 10TH INSTANT

AND TO ADVISE YOU THAT THE MATTER
HAS BEEN REFERRED TO THE APPROPRIATE
OFFICIALS FOR THEIR CONSIDERATION

AND THAT YOU WILL BE KEPT ADVISED
OF THE RESULTS OF THE SAME AS SOON AS
THEY ARE AVAILABLE

VERY TRULY YOURS
S. H. HARRIS
ATTORNEY GENERAL

BY _____
DEPUTY ATTORNEY GENERAL

RECORDED
INDEXED

РОБОВИ.

Ал' има Срба још, —
Под јармом плачу тврдог туђина...
Чујете л' њихов плач? . . .
Хе, хе! То не чујете ви!
Пуни су сјаја ваши столови,
Тврди су данас ваши дворови.
Ал' има неког, што будним оком
Колуте броји на оковима
Што браћи нашој несрећној,
Живота јадног цеде сокове. —
Па знате л', ко је то?
Бошњака бедног рођени брат,
Што бојном пушком у мушкој руци
Јуначким грлом кликује гласно:
. . . „Слобода или смрт!“ . . .

Ђура Јакшић.

ПЕТАР ПРЕРАДОВИЋ

ПУТНИК.

Боже мили, куд сам зашô!
Ноћ ме стигла у туђини!
Не знам пута, не знам стазе,
Свуда голи камен газе
Трудне ноге по пустини!

Још ноћаја нијесам напо!
Сјевер брије с сњежног брда,
А туђинцу сиромаку
Још је већи мрак у мраку,
Још је тврђа земља тврда!

На около магла пада,
Застрта је мјесечина,
Не види се звијездам трага,
Мајко мила, мајко драга,
Да ти видиш свога сина!

Да ти видиш њега сала
Окружена биједом свега,
Ту би горко заплакала,
Рука би ти задрхтала
Од жалости — грлећ њега!

Зашто тебе нијесам слуша,
Кад си мени говорила:
„Нејди, синко, од матере,
Која мекан лежај стере
Теби усред свога крила!

Нејди, синко, драга душо,
Нејд' од крова очинскога,
Туђа земља има своје,
Не познаје јаде твоје,
Туђа љубав љуби свога!“

„Теби опет душа дише,
 Теби срце опет бије,
 Домовино мајко среће!
 К теби опет син се креће,
 Од радости сузе лије!

Прими опет своје дијете,
 До вијека ће твоје бити,
 Љубит тебе свако доба,
 У твој пољу дај му гроба,
 Твојим цвијећем гроб му врти!“

ЈОВАН ДУЧИЋ

СТАНИ, О ПАТРИЈАРШЕ . . .

Стани, о патријарше, о света старино с'једа,
 Устави чилога хата — ту, земље твојијех дједа
 Гдје задње свршава поље! И мутно убриши чело
 Под сјенком задњег грма што шуми невесело
 На рубу српскога краја... ту, гдје се с хуком носи
 Широка ријека наша, што својим таласом роси
 Задњи крајичак српски.. И пролиј сузе туге
 У њене валове чисте. Вјекове она је дуге
 С хучањем палала овуд, и њене шумљаше воде
 О слави отаца наших! У свети дан слободе
 Тисуће пута је овуд, док р'јеке шумљаху тако,
 Љутитог коњица српског ватрено копито лако
 Засјало, капљама њеним да бурну освјежи снагу,
 Бојника носећи дичног у борбу вјечито драгу —
 О, стани над драгом р'јеком чија је капљица свака,
 Мјешана с очева крвљу, сузама потомака!

Стани! Јер где твој народ с уздањем ступа тамо
 На хладне трагове туђе. Ах! али са вама камо
 Наш добри Геније српски? Камо да с нашега ст'јења
 Свештеном покаже зубљом на земљу избављења?

Камо тај вјечни вођа? О натраг са пута дуга!
 Он није пошао с вама! Чуј, тамо, с плаветног југа,
 Са старе и свете Пећи, с олтара очинскије',
 Чуј га, старино света, како у звона бије —
 Тужно, кô на опијело... и звоно јеца боно
 Да ваше оплаче путе — да горко оплаче оно
 Ту земљу искушења и јада непролазни'
 Коју свирепо небо најљућим гњевом казни —
 Немаром њене дјеце. Свештени старче, куда?
 О стани над р'јеком српском, пред тобом што кривуда
 И туде плачите дуго без наде, среће, миља,
 Кô што су плакали некад синови Израиља!

Јер ваша витешка дјеца и крв и огањ њини,
 Требаће мајци земљи, требаће отаџбини!
 И кад наш дивотни Балкан, из патње дуге и н'јеме,
 Кликне синове Силног, витешко наше племе —
 Њин одзив грмнути неће!... Прекором пуних јада,
 С далеких обала Рајне, с широких обала Пада,
 И с поља Кенигреца, јекнуће гробља њина,
 Расута патничком смрћу у борби за туђина,
 Под стјегом злотвора својих! Чуће се потмула вика,
 Страшно проклетство мртвих, бол страшни покојника!
 И неће гласи њини весело да захоре,
 Кад дјеца наше дјеце кроз српске суморне горе,
 Гордо и побједнички, преко крвавог ст'јења,
 Захоре громки поклич слободе, избављења!
 Нит ће се скупити с нама, у св'јетле спасења дане,
 У лугу веселом српском кад жртва мирисна плане!
 И народ српски тужно, у светим литијама,
 Слободи хитаће пјесмом, ал' мишљу хитаће к вама,
 С Тврдоша и с Дечана кад света забрује звона
 И свјетли огласе празник слободних милијона;
 И стаће, гдје се тамјан и блага измирна диме,
 Гологлав, погружен, сјетан, да ваше помене име...

ЗАХАРИЈЕ ОРФЕЛИН

ПЛАЧ СРБИЈИ

јејаже сини в различнија государства расејали сја
објављени од С. С. С.

Како стаде Србија славна и угодна,
са множеством народа бивша пређе плодна,
пресилними Цареви и храбри солдати?
Сад у ропство другима морала се дати.

Плачући, ах, прегорко плачем се дан и ноћ,
моју трзам утробу, јер ја немам помоћ;
који су ми однајпре добри друзи били,
сад су ми се велики врази појавили.

Славни моји цареви и вожди велики,
с моји храбри витези и сини толики,
острим мачем падоше у својој држави.
Ах, на жалост горку ми, оста ја без слави.

Морала сам већ поћи ја к различним царем,
горке сузе лијући мећем се у јарем;
сви се мени ругају, и хулу сви кажу:
Ето наша робиња! А бреме налажу.

Српске моје границе и земље ридајут,
что храбри ми витези туд не пројезжајут.
Разорени градови сви пусти већ стали:
Куле бојне српске све и дворови пали.

Ах! Несрећа та моја до ада ме сведе,
свако веће зло своје спустив на ме седе.
Уви мени несрећној! Гди су цари моји,
гди војводе преславне са храбрими воји?

Једна чада у Турској, а посвуда друга,
стењу љуто жалосно, ах, прегорка туга!
По толикој ја слави и мојој храбрости,
поругана стала сам, о, моје жалости!

Сав се дух мој у мени прегорко вазмути,
 трзајући с' утроба, срце ми преврати.
 Врази моји проклети мене преварише,
 радост моју последњу навек заточише.

Сви веће врази моји рукама пљескајут,
 хулно звижде на мене, а злобно глас дајут:
 То ли она преславна Србија у свету?
 Сад слушкиња наша бист, дала с' нам под пету!

А сви моји пророци славу возљубили,
 с чадми моји у ропству мене оставили;
 добро опште презреше, преко мене гледе,
 само о том пеку се да славу наследе.

Оружија сва моја враг мој затупио,
 перо своје са мојом сабљом заострио,
 у крв моју умаче, на ме злону пише,
 чада моја ногама газећ злону дише.

Потоке већ од суза лије око моје,
 јербо срце жалости испуштава своје:
 изнемогла снага сва, пун је свак жалости,
 јер сам се ја лишила моје све храбрости.

Добри моји синови ни у што сви стали,
 оружија са плећи врагом дат морали;
 сисе они змијеве сисати гоне се,
 са свих страна вражије напасти боје се.

Восток, запад, полуноћ, бојали се мене,
 славне, храбре Србије, бивше тога једне.
 А сад седим жалосна у ропству тужећи,
 и за мојом храброшћу прегорко плачући.

Помрачи се и вид мој, руке ослабили,
 згубила сам и снагу: сасвим ме сатрли.
 Славна моја сва храброст на Косову паде,
 а тко ће ме утешит' нема тога саде.

Стреле своје на мене врази напрегоше,
очи моје и срце најпре избодоше.

Покрај мене тко ходи, слободно ме стреља,
шкрипе зуби на мене, то је свима жеља.

Косе моје на сабљу врази моји вијут,
и ногама тлачу ме, а по лицу бијут.
Чада моја прогоне, Марсу љуту дају,
и тим срцу мојему жалости задају.

Зубе су ми избили, и отсекли ране,
отрови поје мене и сине ми јадне;
и дан и ноћ труде се да у јаму своју
ах, Србије жалосна, баце душу твоју!

Гди су сад ближњи моји? И сестра остави,
сасвим мене презрела, помоћи не јави.
Ах, Србије пребедна! Сви тебе презрели,
и соседи и друзи већ те оставили.

Но и сами синови моји веће стали - *олакши*
јогунасти, сверепи, и тугу ми дали:
трзају ми утробу, сами се сви смели,
а не знаду у што се вековечно свели.

Шарке пушке и бритке сабље положили
пред ногама врагов си, имати мислили
каквог тиме покоја, или слободе,
но немајућ свог вожда, ништа не находе.

Ученија нејмаду, оружје згубили,
и, врагами сатрени, себе помрачили:
у поданство пали свуд, у велике беде,
носе бремене велико, а јоштер не виде.

Цркве моје пропале од слободе своје,
утешњени Левити, жално срце моје! *Где свештеници*
Врази чада к ~~трећему~~ *у* обору нагоне, *у*
различними мукама к западу догоне. *у*

Старешине све моје клоне се на страну,
 сви, по мраву ходећи, мене саму, јадну,
 остављају на мувах, ах, жалости моја!
 Ах, Србије пребедна, где надежда твоја?

Ризи с мене некоји моји раздераше,
 и нагу ме државним на срам обавише.
 Себи славу тражећи, мене удручајут,
 само што државније јеште м' заштитијут.

Тко ми може довољно жарких суза дати,
 ову моју несрећу довека плакати?
 Више нејмам надежде, разве моју жалост
 сам ти, вишњи о Боже, премени на радост.

ЛАЗА КОСТИЋ

ПЕРА СЕГЕДИНАЦ.

Погађам, оче знам :
 У мени млад оживет мора див,
 што мученички мноме пропаде,
 свом народу душевит бранилац
 од нападаја роба ћесарског :
 . . . у свакој муци бранич народу.

За кога чуваш? Чувам, чујте сви
 (извади мач)

крвника овог највећега мог
 за највећа крвника свију нас,
 за ћесара . . .

И ко је јунак, ко је прегалац,
 и ко је Србин ко се сећа још
 јунака наших славе вечите,
 ком успомена Обилићева
 покренут' може племениту крв, —

на мач овај нек' руку положи,
 закуне се на тај освештан знак,
 животом, снагом, чим год има ко,
 осветит' да ће мученике нам!
 Ко не зна Бога, нека позна бој,
 а Србин биће слободан свој.

Исусовац.

Мучисте л' га дост?

Први Судија.

Да л' мучисмо? Да л' Перу мучисмо?
 четр'ест лета судим кривди ја,
 четр'ест лета муке гледам ја
 четр'ест лета изумевах ја
 све нове муке непретрпнице.
 Окореле сам гледо грешнике,
 очеличене радом греха свог,
 што при погледу гвожђа жеженог
 лелечући неучињено зло
 признаваху у страху самртном.
 И гледах момке младе, незреле,
 што претурише мука читав низ,
 да спасу друга или драгану;
 ал' усијано ипак жељежо
 натерујући леден челу зној
 исцедило је сваком исповест.
 Од сваког рода имадох их ја,
 отрпет' многе грдан видех бал.
 Ал' још оваког тврдог племена
 на мукама не познах никада
 ко тај проклети што је дивљи Рац!
 Изређах мука читав знани ред
 од завојица страшних палачких
 до трновог до венца жеженог;
 жеженим стезах веригама пас,
 уз кичму шпарта шиљак усијан,

а проклето му месо штипуће
 зубастих кљешта усијани жар.
 Па мислиш да је муком обамр'о?
 Па мислиш да је цикно, застењао?
 Па мислиш да сам једно чуо јао?
 Ни писнути! Па ни по муке то!
 Но руга се, још он задиркује:
 Кад не мож' даље завојица већ,
 јер до кости је живац притисла,
 довикује ми: „Стежи! Што си стао?“
 А престану ли кљеште жећи га,
 под мукама да не би мртав пао,
 довикује ми: „Жежи! Што си стао?“
 Најтеже муке, ропац паклени,
 грчевитим одсмеје грохотом,
 пробунца тек у грчу коју реч:
 „Тако ти треба, Перо, будало!
 „Рад ћесара си зета посекао.
 „Рад зета нек те ћесар сече сад!
 „Заслужио си тај ћесарев дар!
 „И већи још, још већи, — ха-ха-ха!“
 Ја не знам, јесул' чини опсена л'?
 Чудноватом је томе човеку
 мучење свако чисто нека сласт.
 Још више сам се измучио сам,
 огорчен тим упорним пркосом,
 нег он. Шта мислиш, така поруга!
 Од тешког једа — престах мучити.
 Па то зар мислиш ти задобити?

Исусовац.

Ох тог, баш тог! Та више вреди тај
 нег мекушаца племе читаво.
 Имамо л' њега сав је исток наш.

ЛУКИЈАН МУШИЦКИ

СРПСКА КЊИЖЕВНОСТ.

Пространу дај уподоби пољу Књижество Српско :
 Помисли около плот; поток никакав ту;
 Парнаску гору високу у среди, около равне
 Пределе; многи трн; тврду земљицу свуд.
 Части на једнаке подељено цело то поље,
 Младих копача ту збор, чисти сваку своју част
 Својем о хљебу и обући, к томе трнокопом својим:
 Колико обдела ко, пуни семенима то.
 Росу јестествену, божје благодати росу
 Њивици жели сваку; а кад настане жар,
 Доносе из далека воду рукама својим,
 Своју заливају част: певајућ сладе свој труд.
 Каткад, да, и огладне (истину казати ваља);
 Нестане хаљине том, ономе обуће пак.
 Све за Меценатима уздишу, често у тузи
 Сињи погледе на свод: дижу срце и ум.
 Рекши: „*тешко мени без мене*“, мужеским духом
 Секу препоне све, судбу побеђују злу.
 Враћају с' к предузетом делу; питају с' слатком
 Утехом: „мој ће плод српски кусати брат.“

СТ. ВЛ. КАЋАНСКИ

ШАЈКАШКА.

Дунав тече низ равнину,
 Тиса тече кроз равнину,
 Измеђ' Тисе и Дунава
 Равница се разастрла,
 Уз — низ Тису то Потисје,
 Уз Дунаво Подунавље.

Покрај Тисе ниче смиље,
 Крај Дунава смиљ-ковиље,
 По среди се њиве дале,
 Са пшеницом родна влата,

А ливаде пуне лале,
 Пуне цвећа обилата;
 Та је земља ђулистан:
 Срб-Шајкаша рођен стан.

По Шајкашкој ниче цвеће,
 А по цвећу Шајкаш шеће,
 Гледа с Чота Виловскога
 Дунав, Тису, Банат равни,
 Фрушку гору и Срем славни,
 Барадина, брата свога,
 Баца зоре Велебиту,
 Даљина га пуста краде
 Маглом оку му сакриту,
 Ал' у срцу га имаде.

Види Авалу где с' плави
 У даљини, ко надежда —
 На Београд жељно гледа,
 Бели олтар српској слави —
 А кад гледат' не мож' више,
 Онда стане, па уздише . . .

Тринајст села поносити
 Ову лепу земљу кити,
 А по сели, као што веле,
 Лалини се двори беле,
 И још с двора они виде
 Србобранске беле зиде.

Да Шајкаши ладом оде,
 Окићени дрва сеном,
 Брестом, лицом и багреном;
 Кроз Шајкашку пути воде:
 На све четир света стране,
 На Дунаво и на Тису,
 И ономе славном вису,
 На коме лежи Србобране.

ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ-ЗМАЈ

СЕНТОМАШ.

(одломци)

Еј, давор свете страни, непознати!
 Знаш где је Словен, Србина ћеш знати,
 Србина знаш ли, знаћеш где је Бачка —
 Ту с' маче једна десница јуначка,
 Једна, јер њоме једна душа влада,
 Што једну чини из више хиљада.
 У тојзи руди још оружја није —
 Пупољак један ружице се вије,
 Мирисом руже напаја се раја —
 Та ружа беше од првога маја.
 Мирише Србин, па се ружи чуди,
 Како му чудна осећања буди,
 Њен мирис речи у срце му пара:
 Слобода, српство, војводина стара,
 Ил' свету правду, ил' бој на Мађара!
 Сад већ узавре ова дика наша,
 Јуначко гњездо дели-Сентомаша,
 Ускипе крвца хитра, врела, мушка,
 Сентомаш готов ка' запета пушка,
 Једна му брига не превидет' мига,
 Па да је први кад устреба крви.
 Ал ево поздрав други данак д'ова!
 Пљуснуо Дунав од громких топова!
 Ко из даљине чује гласе ове,
 Мисли да ј' слава војводине нове.
 Чудна је слава — Барадин се жести
 На Сијон свети српске благочести.
 И одбор прима наздравицу оту —
 Карловац враћа жао за греоту.
 „Ој, чу ли друже, хватај за оруже,
 Еј, ево мига, ма не превиди га!“
 Позив се просу по Србији новој,
 А треба-л више крви душановој?
 Кол'ко је Срба, тол'ко би јунака,
 За мачем плачу и деца нејака.

Ал' где се песма по најжешће пева ?
 Где бритка сабља најсјајније сева ?
 Где с' чили коњи најбрже јашу ?
 А где ће бити нег' у Сентомашу.
 Пупољак они за недро се меће,
 Рука се маша сад за друго цвеће,
 У којег семе, дивота је права,
 Куд хитнеш ниче ружица крвава
 Још ево чета из туђега света,
 Напред би хтела, Сентомаш јој смета ;
 Предњаци њини долетеше бесно,
 Питајућ' гледе и лево и десно :
 „Може-л туд мирно проћи наша сила ?“
 А Србин пита : „Имате ли крила ?“
 „Бритка је сабља крило у Мађара !“
 — И наша ј' оштра !“ — Србин одговара.
 Од тог дана затвори се село.
 Живо, па сложено, весело па смело.
 Гле, силна кола, гледај лаке танце,
 Погле сокола, браћу Србијанце !
 Играјућ', скачућ', ка' у некој шали
 Сентомаш Срби часом опколили.

Ту да ви'ш сада лица веселога,
 Јер ту је, брате, омладина многа —
 Многи је књигу заклопио јуче,
 Свадив се с црним писменима њеним,
 Јер дошли дани, који писат' уче
 Челичним пером, мастилом црвеним.
 Међ њима има радосних отаца,
 Јуначким срцем млађаних стараца.
 Ту гусле гуде, ту се песма дичи :
 „Ко живот воли нас мора обићи !“
 Та песма беше громовита гласа
 Могла се чути даље од Врбаса ;
 Ал' не чу Врбас, не чуше Мађари,
 У послу ј' војска, у послу главари,
 Послове њи'ве не ишт'те да ређам,
 Дубоке ране српске да не вређам,

Кад тешит' не знам самохране мајке,
Удове црне, сироте нејаке.

— — — — —

Тада је Мађар сагрешио много,
Бог га је глед'о док је гледат' мог'о,
А кад је божју прегазео здраво,
Тад га је ђаво на Сентомаш нав'о.
Скочише наџга с неколико страна,
(Ал ти је Мађар глава заборавна,
Већ не зна срце у Срба витешко,
Не зна да ј' њега заплашити тешко.)
Те пале, брате, те топове силне,
Немило трате цебане обилне.
Могла се маша за лаке облаке,
А из ње муња, из ње тресак бије,
Задркт'о темељ до две куле јаке,
Задркт'о камен, — али Србин није!
А где би дркт'о ко се Марка сети,
И над ким душа Обилића лети,
Још пред ким Бига Мађарима прети:
„Граничар уме и за се умрети!“
Стеном се ствара наша дика стара,
Јато кумбара не чини јој квара.
Гвоздена дара прима од Мађара,
Па с Крњом, с Жујом боље одговара.
И, гле, већ бежи ко је доћи смео —
Остати не сме, ко је вијат' хтео —
Бехтолд се тешка, Бакоњи се вајка.
„Ој, беж'те, пусти, жалиће вас мајка!“
Бежите само, половина ј' доста,
Што на пољани за навеки оста,
Да напред плати сентомашку рану,
И дично име дигне Србобрану.

— — — — —

Представи себи кад затиште лава
Болови љути и рана крвава,
Куд беше на'го поносом витешким,
Отуд се враћа у ранама тешким,

Пош'о да згњечи, укапи и смрви,
 А сад се мучи сам у својој крви!
 У својој крви лице си огледа,
 Храбар је, али — сам од себе преда;
 Јер двоји боли: ране и срамоте,
 Освете тигри кроз очи му вире.
 Тако је Мађар, још љуће и горе,
 Гледао Србе, гледао злотворе,
 Кад није мого с четр'ест хиљада
 Малено гњездо српско да савлада.
 Мала би хвала министар-Месара,
 Веља погиб'о кукавних Мађара.

— — — — —

Већ, ето, тече девети месече,
 Како је славна ова српска страна,
 А са јунаштва Биге Капетана,
 Са сложна кола тих српских сокола,
 Јуначких тића, пових Обилића.
 Ал' шта је сјало а не малаксало?
 Нађи ми цвета који не прецвета —
 Лена је зора — ал презорит мора —
 Кажи јунака, ког не чека рака —
 Тражи ми среће, која клонут' не ће —
 На сваче теме подигне се време,
 Само славно име мери се са њиме!
 Већ место снега, ево, хита цвеће,
 Већ зима бега, ево прамалеће!
 Мирисан ветар по ливади хлади,
 Ко сада падне да му смрт заслади,
 Па кад му муке на самрти спири,
 Тад да му име по свету рашири.

Спрема се Србин да прослави цвети,
 Спрема се Мађар још једном умрети.

— — — — —

Већ Перџел знаде шта чинит' ваљаде,
 О, камо среће да и Србин зна!

И ево Перцел уорио веће —
 Голема сила јуришу се дала,
 Баш као слепа под сабљу подлеће,
 Као да је Србу живот жртвовала,
 Ил' к'о да потоп својом крви прави,
 Да тако једном Сентомаш подави.

— — — — —

— — — — — Уђоше Мађари.
 Ударај, роби, боди, кољи, пали!
 Освета вели а Мађар је слуша.
 Њојзи је данас Сентомаш премали,
 Мало је једна у Србина душа.
 Освета гори, па и палит мора —
 Сентомаш поста пламенита гора.
 У ватри коло крваво се води,
 Зуби се кољу, ко се с киме згоди
 Деца и мајке, једно без другога,
 Хитају, плачни, са кућишта свога,
 Траже се, јадни, ал' освета вија
 Сабља их здружи, ил' Криваја тија.
 Ту беше јада (бог га не дозвоао!)
 Ал' није Србин без замене пао.
 Већ виде сунце да му заћи треба,
 Ал' и по њиме лав се с лавом бори,
 Јер нема моћи с усијана неба,
 Нит' има томе — та Сентомаш гори!
 О, лепо место непредобивено!
 О, силна ватро, чудо невиђено!
 Где река крви, ко'м те Србин скваси,
 Где силна суза, да те не угаси!

И тако паде Сентомаш нам славни,
 Али му име за то не потавни.
 Добар је јунак, кој' се борит' знао —
 Ал' зар је Милош мањи што је пао!
 Милош је пао, па га најзад нема,
 Сентомаш, ево, у поврат се спрема,
 Ево вам спомен из пепела расте.

А што сте мајке с незараслом раном,
Видајте ране дичним Србобраном.
У њему ј' и сад ка' у бурне дане
Гњездо сокола, што им нема мане,
Извор најдубља чиста родољубља,
А устреба-л крви — биће опет први.

ПЕТАР ПРЕРАДОВИЋ

ПАТРИЈАРКУ Ј. РАЈАЧИЋУ.

Увијек си ми, старче, на памети
С оног лијепог, свечаног дана,
Кадно, божји ко посланик свети,
Посвети нам Јелачића бана.

Тада српска и хрватска грана
Својима се хвојама и цвети
Испреплеле у струк буздована,
На обрамбу од душмана клетих.

Ој ускрсни, старче, нам уз бана !
Ти поприми часни крст си с гроба,
А бан нек се лати буздована,

Па у боље пробијте нас доба,
Помозите мртви нам до среће,
Када живи не могу, ил неће !

ВЕЉКО ПЕТРОВИЋ

КЕНИГРЕЦ.

Оловна магла притиснула Хлум,
 оловна, тешка, непробојна, сива —
 и гута урлик топовских чељусти,
 што ко пламене ноздрве аждаха,
 сикћу и бљују огњевиту смрт.
 У њој се гуши и лелек очајног
 ратника, када захвати га тане
 што звизне глумо с неизвесне стране.
 Куршуми оштри звижде и фијучу,
 ко пљусак задњег суђенога дажда.
 Од силног труска пуца древна кора
 и колеба се ко пучина мора,
 ко да подземни и паклени дуси
 упреше своја горостасна плећа
 о црвоточну и матору земљу,
 да је разнесу, распрште без трага
 уз кикот кобни разорнога врага . . .

Пољуљала се, смутила се војска,
 силнога цара непобедна војска.
 Замрсише се редови јунака.
 На зенице се свалила опака,
 загушљива маглуштина и тмица.
 Самртна јара спарила им лица;
 а куршум коље — и страх нерасудни
 следио крв у набрекним жилама;
 клонуо замах витешкога плама.
 Из малаксалих, утрнулих шака
 — светиња некад заклетих јунака —
 оружје светло испада. — Да страшне,
 вечите мрље орловскога стега —
 гле, царска војска, као овци бега ! . .

. . . Ал' у тај тренут махните несвести
 и кукавичне, безумне обести,
 сред комешаја заслепљене руље,
 на хату црном, обливену пеном,
 у руху, ватром, гаром опаљеном,
 ђенерал трком долетео стари
 и грмну чети — збијеној у клупче :
 „Јесте ли ви то, децо, граничари?!“
 — И мач свој с бедра пред ноге им баци:
 „Ако сте Срби, ако сте јунаци,
 и ако нисте кукавци, ни жене,
 не оставите цара свог и мене!
 Ил зар на овај мач ви да плунете?
 Не стрепите ли од заклетве свете?! —
 Унуци Марка, Милоша и Иве,
 покаж'те цару, да Срби још живе!
 Нек' српско име поново засвети!
 Јунаци, напред, Косово се свети!!“
 — И стаде војска понут станца зида,
 Зебнуше срца од срама и стида.
 И свака реч, ко капља отрована,
 крвави душу са тисућу рана.
 Згажени понос новом снагом плусну
 у испијене мишиће, и момци
 с увреде љуте гризнуше у усну. —
 И лизну опет пламен граничаром,
 и опет очи успламтеше жаром;
 стегоше челик грчевити прсти,
 огањ се бојни и опет укрсти. —
 Ал' груну плусак душманскијех зрна,
 косити поче она сила црна . . .
 . . . Демон се цери злослутно и вије, —
 а туђа, масна, хладна груди пије,
 грамзиво, жедно и лакомо пије —
 ту врућу, луду, луду српску крв . . .

ЂУРА ЈАКШИЋ

СТРАЖА.

. . . Сунце седа,
 А месеца зрака бледа
 Кроз вечерњу тамну румен
 У суморну гору гледа
 У гори је чета мала —
 Сто јунака, сто горштака —
 Од умора, од мегдана,
 И од бола и од рана,
 На го камен падала . . .
 Гора ћути . . .
 На грудима чисто нија
 Храбру децу Кривошија ;
 Лист простире маслинака,
 Да уморном чеду своме
 На камену студеноме
 Душек спреми . . .
 Хладне воде жубор неми
 Та чисто би да се следи,
 Да ни прском капи једне
 Милој деци груди бедне
 Не потреса, не повреди . . .
 „Ох, спавајте, децо моја,
 После борбе, после боја!
 После крви, после мука,
 После дивљег мегданлука,
 Синовима Приморија
 Лаки санак добро прија.
 Ох, спавајте, децо драга!
 Ваша снага
 Лаког санка потребује . . .“
 Таки звуци сетно брује
 На крилима поветара,
 Те планина мрка, стара,
 Њима децу разговара
 И у сан их уљуљује . . .

Тамо, опет, на висини,
 У планини,
 Ближе Бога,
 Близу неба високога,
 Стоји стража.
 На стражи је стара бака,
 Ђути, жмирка, кô да дрема,
 Ал' будније страже нема;
 А верније нигда није,
 Него што је мајка јадна,
 Кад душманске дивље чете
 Из варварства и освете,
 На реч једну тиранина,
 Становнике мирних гора
 На оружје изазову . . .
 А наша је стара бака
 Опремила пет јунака,
 Пет синова, ---
 А то беше њена снага,
 Њено срце, њена душа.
 Па сад стражу чува, слуша,
 Иду л' Швабе? . . .
 Иду л' скоти,
 Да јој децу изненаде? . . .
 Па кад чује звекет гвожђа,
 Да им, јадна, јава даде . . .
 Те превија ломну снагу
 Све до земље . . .

Пази, слуша,
 А бедна јој стрепи душа.
 Сад кâ чује корак неки,
 Шум и шапат издалеки.
 „То су Швабе? То су скоти!“
 Дршће бака у страхоти,
 Те немоћном тражи руком
 По недрима пушку једну,
 Јер, кад не мож' старим хуком,
 Бар са пуком
 Да пробуди децу бедну.

„Хај, на ноге, децо драга!“
 Вриснула би стара бака,
 Јер за децом срце боли.
 Али тамо, тамо доли,
 По понори и синтоли;
 Не чује се глас човечиј’...
 Стрепи бака
 И дрхтавом руком праши
 Леденице ваљу црну.
 Сад кâ чује корак ближи, —
 Стара бака сва претрну,
 А под сувим прстом кврцну
 Абердарке ороз тврди,
 Те планине мрко стење
 Громке пушке пук значајни
 Од понора до понора,
 Преко река и провала,
 Преко стења, преко гора,
 На слух вичан храброј деци
 Громким гласом узвикује:
 „На оружје! Хај на ноге!
 На душмане, на злотворе!..“
 Рекао би, громом громи,
 Или да се стење ломи...
 ... После чујеш звекет тока,
 Мача, грома, рику лава,
 Што с понора у вис лети
 Да се бије, да се свети.
 Затим пламен, где пламени,
 Као да је из Везува
 Појурила лава бесна...
 — Беж’те Немци! Бежте, вуци,
 На вас горски лави стреме!

— — — — —
 Већ падају главе мрске,
 Те нечистом крвљу својом,
 Ваљајућ’ се с стрмог стења
 По граниту приморскоме
 У бездане и поноре.

Страховите стазе пишу,
 Куда веће човек ни,
 Пит' ће какво звере стићи.

— — — — —
 Силног цара војска бежи,
 Ал' је мучан пут спасења
 Преко кама, преко стења;
 Слаба пога онуд клеца
 А трупина, трула, лења,
 У провале безданице
 Глупу главу сахрањује.

— — — — —
 Али ко су они тамо,
 Што на вису од планина
 Као мермер застадоше? . . .
 То је пород старе баке,
 То су њених пет синова,
 Соколова! . . .
 Па шта гледе? . . .
 Зашто бледе? . . .
 Ах, видеше једну жену
 При пуцању, при пламену,
 По камену
 Где је подли Немци вуку,
 И познаше по јауку
 Верну стражу, мајку своју. . .

ЛАЗА КОСТИЋ

ЈАДРАНСКИ ПРОМЕТЕЈ

— Јер осим Дива нико није слободан. —
 Ескило у „везаном Прометеју“ стр. 50.

На престолу од људских костију,
 покушљених по срамним бојевма,
 прилепљених самртним знојевма,
 на Ђилимовим' у крв моченим
 јунонска седи бечка велемоћ.
 Намастила је смежурани лик

руменилом срамоте народне,
 узајмила је чудотворни пас
 од богиње слободе, — узалуд!
 И он је своју моћ изгубио
 дотакнувши се грешног тела јој,
 те место да јој трошни држи струк,
 развео је тек на две полутине.
 Јунона стара, гњила Аустрија,
 на пут одасла свога Јупитра,
 да мисирско донесе повесмо.
 А какво чудо чело ногу јој?
 Орлуштина ту лежи двоглава,
 исперутана бојем скорашњим.
 Једна јој глава крилу клонула,
 а друга јој отекала од боја,
 у отоку привиђа јој се моћ;
 у место пламних стрела громових
 у канцама је стисла лакомим
 кривоклетава срамну ломачу.
 Проговара Јунона тићу свом:
 „Давори двоглав доглавниче мој,
 „изобрађена моја обрано!
 „Зар тешких рана не преболе још
 „од северна од орла неверна?
 „Зар не преболе?
 „Ил ваљада т' је одломака жао
 „у ноктима их нежно стискајућ'?
 „Утишај се — све клетве сломљене,
 „повезаће мисирско повесмо!
 „Давори, двоглав доглавниче мој,
 „изобрађена моја обрано,
 „зар не ће бити царска понуда?“
 Ал' ор'о ћути, мути му се вид,
 помркује крвавом зеницом,
 збори му крв: „Не лудуј, госпођо,
 „не користе л' ми клетве сломљене,
 „још мање ће користит закрпе!“
 „Да какве би, мој тићу, понуде,
 „рад одумиња рана жестоких,
 „рад заборава срама самртна,

„рад опорави, ох, рад освете?
 „Чегу си жељан, да ти мајка да?
 „Јуначка срца?“ — Ор'о грокну „да!“
 „Ал не срдаца с мрвог разбоја,
 „но жива срца, је л'? огњевита, —
 „не би л' ти стар обновио се жар? —
 Ха! како кликће стари дволичник,
 па како махну крилом у полет,
 па како стиска клетвен руковет,
 та као да слуги мајчину намен,
 та као да слуги какав му је плен,
 к'о да га гледа, како ј' одабран
 словенски титан, дивак окован,
 свог Видов-дана оличени греј: —
 Јадрански Прометеј, —

На хладне груди стене прикован
 Прометеј српски пригрлившн кам
 на распетију мре вековиту.
 Какав је грех те вечно с њега мре?
 Нек рече Сила, нека каже Власт:
 „Какав је грех — Што хтеде све да сме!
 „Слободу хтеде, хтеде сунчев жар:
 „а сву слободу за се треба цар!
 Слободу зар? Зар сунчев хтеде жар?
 Да, да! и оног дана Видова
 дотаћи се већ хтеде сунца див,
 ал' прогута га, сило прека, ти,
 аждаха зла у муклој заседи.
 Но заседе ти пламни залогај:
 не загрева те, к'о што загрева свет,
 већ утробу ти врашку сажнже
 у беснилу те вечном сатирућ':
 Ти диву хтеде, себи створи мрак,
 ал, див тек ипак један оте зрак,
 па, да га спасе од аждахе зле,
 причестио се њим на'ште срце;
 причестио се, беше час да мре,
 ал' причешће му мрети не даде,
 бесмртан га обесмрти га зрак.
 С тог зрака гоњен, издан, остављен,

у очају за сунцем снштеним,
 приљубио се срцем стиштеним
 уз ледни кам, приљубио се сам,
 не би л' бар камен смилостивио
 божјег му зрака неумрли плам.
 Камен се није раскаменио,
 а л' косовски се скаменио див,
 те каменом и живим праменом,
 у загрљају вечном проникнут
 створи се кремен. —

Олуја бесни, бора јадранска,
 бори се бора с морском пучином
 фијуком гујским шибалући вал :
 у смртној муци вал се пропиње
 подузима га беле пене бол ;
 ал' у олује нема милости,
 док сама својим бесом не клоне,
 сумртва паднув' на разјарен вал
 очекује судбине освету.

И вал се свети гомилици злој :
 у несвести је видећ' немоћној
 на бистрим леђма љуљушка је благ,
 те место љуте слушаш освете
 у отпљускају опад-ослеке
 чак из дубине бисернога дна
 небројен смех : „ха-ха, ха-ха, ха-ха !“

Олуја бесни, гони пред собом
 облачине са мутног севера.
 Је л' облак оно, што се стрмоглав
 устремио с висина вихарних
 на понос-главу Дива Јадранског ?
 Је л' облак црни то, је л' урнебес ?
 Да ј' облак црни, разно би се сав
 у лету бурном испред груди тих,
 распршто би се громов буздован
 о кремен-главу сина горина :
 Нит' облак црни, нити ј' урнебес,
 већ орла то је главога бес ;

за њим се дала чета лакома,
 све бели галеб, кукавац ли сињ,
 за окљувцима плена попашна.
 Над главом се надлетев дивовом
 орлушина се слеће двоглава,
 закликта кликом срца грабљива,
 надкликује олујно хуково
 и заплускаја морског силни шум;
 у силном клику с јатом насртним
 на обнажена дива паде звер,
 те како му се срца зажеле,
 заборавив уморна пута лет,
 на чело стаде жртви жељеној,
 у ребра г' удри двокљунимице:
 Из кремен-груди не потече крв,
 ал' кремен кресну, орла посу плам,
 а из кремена, из огњевита
 заори грохот ха-ха, ха-ха, ха!
 Од отог смеха вихарнога ма
 орлушина се у вис подигла,
 поверив бури крила спаљена
 и ситна јата уплашени реп.
 И див се крену, пробуди га крес,
 и један покрет само, један стрес,
 и уста див, јадрански Прометеј,
 крвника тражи немилосна, зла,
 ал' крвник оде, односи га смеј,
 појекујући за њим на сав ма':
 Ха-ха, ха-ха, ха ха, ха-ха, ха-ха!)

1) По дописима аустријских немачких новина са
 устаничког бојишта довикивали би се устаници громким
 смехом. Веле да је страшно било слушати тај смех.

ЛАЗА КОСТИЋ

СУЖЊИ.

Та робићеш ми, робити,
 „и не ћеш дићи главе,
 „а заставе ћу побити
 „црвене, беле, плаве!

„Нек избор буде изабран,
 „ал ти ћеш бират' ноћу;
 „а мој ће бити бели дан
 „и онај, кога хоћу“.

Тако се хвали бесни бес;
 ал народ, слога силна,
 у руци стег, у души свес'
 дочекује свог сина.

Пред њиме коња ластава
 дружина јаше смела,
 уз колено им застава,
 црвена, плава, бела.

Кроз улицу им води пут,
 где сужна браћа чаме,
 где тиња, мраком потиснут,
 слободе свети пламе.

На решетку је устала
 дружина српска сужна,
 у очима им суза сја
 од радовања тужна.

На сузе пада зрачак,
 што сунце шаље сужним,
 осветлио је мрачак
 у бојама у дужним.

Над главама се друга
по зиду разапела,
шарена, дивна дуга,
црвена, плава, бела.

„А камо мог зеленила?“
Загрми бесно слово.
„Зар сме да ти је немила?
„Та ја сам ланце сков'о!“

„То, господару, значи,
„да није било жита,
„а не ћеш никог наћи
„ни до године сита.

„А што по дузи врви,
„црвено-модра грана,
„то значи, биће крви
„за коју годин' дана.

„И биће многе беле
„по разбојима кости,
„од неке земље веље
„снежани неки гости.

„Ал бес је план'о у помам:
„Зар ти, што мени робиш,
„ти проричеш још мени срам,
„зар ти још мени кобиш?

„Па нека буде да се мре,
„па нека буде крви,
„ал' ти си роб и ти ћеш пре,
„да, ти ћеш бити први!

„А дотле мораш робити
„и не ћеш дићи чела,
„до срца ћу те пробити
„црвена, плава, бела.

„Нек избор буде изабран,
 „ал' ти ћеш бират' ноћу,
 „а мој ће бити бели дан
 „и онај, кога хоћу!“

Ал' избор не би изабран
 ни дању нит' у ноћи;
 а срам још није изапан
 у бесног беса моћи.

Од жестоке помами
 а од срамоте веље,
 те заставе тамани
 црвене, плаве, беле.

А дође ли до задње,
 до оне дуге можда,
 и на њу ће да нагне,
 и с ње да се — стропошта.

ЛАЗА КОСТИЋ

РАЗГОВОР

са увученом српском заставом на мађистрату
 новосадском.

Заставо моја, заставо тројна,
 свијено срце народа бојна,
 зар већ у твојим бојама спава
 црвена крвца и крвца плава?
 О чему сниваш кад се не њијаш?
 Је л' те рођено коцље проболо,
 те од белине рођене свијаш
 самртни покров на тело голо?
 Заставо моја, заставо тројна,
 свијено срце народа бојна,
 о чему сниваш?

Да ли се сећаш векова давних,
 векова давних, часова славних,
 шарени лептир кад си још била,
 по лепом врту српске целине
 полетајући с цвета на цвет?
 У сунцу славе шар ти се крила,
 дивно прелива,
 а ти почива
 на цветној ружи душанске силе,
 сисајућ' из ње занос и свест.
 Славан то беше српски лепирак
 и српског врта заносљив мирак,
 слава се наша далеко чула,
 чула је за њу источница була,
 чула је за њу, па се докраде,
 под јаглуком јој лепирак паде,
 занесен славом од врта свог:
 Була му крила резати стаде
 на шарен-гаће за дилбер каде
 меког сараја падишиног.
 Да ли се сећаш још и тих дана,
 те црне траге срамотних рана,
 срезаним крилом, стидљиво скриваш?
 Заставо моја, заставо тројна,
 свијено срце народа бојна,
 о чему сниваш?

Проблаговала с' у лакој сани
 суморну зиму народног стида,
 ал' већ и теби пролеће грану,
 сарајске чини са тебе скида;
 сунце слободе и крстов значе,
 млада ће крила да ти озраче.
 И ти се прену из тешке коби,
 чауру ропства крилима проби,
 полети сунцу и крсту свету,
 ал', још у лету,
 стаде те писка, стаде јаук.
 Не беху то зраци сунашца златна,
 то беше мрежа паука гладна,

сузама горким бељена, прана,
 народа клана, поисисана,
 а усред мреже крсташ паук :
 У препреденој, големој мрежи,
 српски лепирак — ево га лежи !
 Научином си сапет у крили',
 гмизави паук по теби мили,
 шеће се по твом срцу стрвену,
 сиса ти плаву крв и црвену,
 а ти зар живиш, зар очекиваш ?
 Заставо моја, заставо тројна,
 свијено срце народа бојна,
 о чему сновиш ?

Ако још има крилатих снова
 испод окова,
 ох онда сањај облаке црне
 што ће их врели јуже да згрне,
 облаке црне, олује бесне
 и муње кресне
 и гром и јек ;
 вихар да сапом раскине мреже,
 тебе у врте твоје довесе,
 гром да сажеже
 пауку век. —
 Ил' ако не мо'ш од среће ружне
 замислит', друже, топлоте јужне,
 бујице лужне, вихоре кружне :
 а ти бар усни северне стеге,
 мећаве, цичу, сметове, снеге,
 да круне прште на челу живу,
 корице мрзну о сабљу криву,
 ни крвав порфир да згрије крв !
 а камо л' крвник у плашту сиву,
 а камо л' паук, а камо л' црв !
 Па нек и твоје срце прехладни,
 тек да те паук не једе гладни,
 тек да ми ниси стрвини стрв !

ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ-ЗМАЈ

ПЕТ ТАЛИРА.

Та није давно, — овог лета беше,
 Кад оно Пољску муке обузеше;
 Падеше силни, ал' у славу роду,
 Падеше радо, — јер је за слободу;
 Дадеше пример, шта врлина може...
 Европа плака — али не поможе.
 Невоља, она, која иде редом,
 Сад беше пала свом силом, нештедом,
 Сад беше пала сред пољске „ојчизне“,
 (Оданде после Бог зна куд се тисне).
 Голи и гладни врли сиротани,
 Без крова јадни, к'о тица на грани,
 На голом каму рањеници пиште,
 Крвљу и сузом квасећи гариште.
 Ох, камо браће, да им бол ублаже!...
 Европа жали — али не помаже.
 Тек гдегде, гдегде која добра душа
 Сети се Бога, па им удел пружа;
 А ко је близу — штогод има даје —
 Тешко ј' свом своје слушат' уздисаје.

Па тако беше једна млада мома,
 И она оста без оца, без дома,
 Сузећ' са сузним, гладујућ' са гладним',
 Тужећ' са тужним', јадујућ' са јадним'.
 Па једном рано — аој Боже мили! —
 Дође, где гладна сиротиња цвили,
 Дође к'о анђ'о несрећнога мира,
 Подели гладним', болним' пет талира.
 Од куда благо, сиротици отој?
 Од куда сребро девојци сиротој?
 Од куда њојзи, кад гладује сама? —
 — Каз'ћу вам, каз'ћу — мојим Српкињама.

Сирота мома — (благо браћам њеним,
 Благо им и сад 'вако потрвеним,
 Та благо свугде, где је таких жена!)
 Имала ј' плаву косу до колена —
 Свилено злато, или златну свилу,
 Као што Пољак своју пева вилу.
 Сетила с мома своје косе плаве,
 Одреза косу, одреза до главе,
 Одреза урес овај анђ'о мира,
 А Чивут даде за њу пет талира.

Мени се једнако врзе по памети,
 Која ће дама ту косу понети,
 На ком ће балу дичити се њоме,
 Са златном косом ове пољске моме!
 Ал' то није прича, истина је сама,
 Можете наћи свуд по новинама,
 А ја је сложих у стихове вама,
 Не би-л' је нашла која српска дама,
 Па нека чита, нек се делектира
 Пред подне, кад је фризер узфризира.

ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ-ЗМАЈ

ВИДОВ-ДАН.

Хоћул' да плачем, или да певам?!
 Ја неznam сам —
 Данас је Видов-дан!
 Пред душманима плакат' мене је стид,
 А невидовном јаду мелем је вид,
 Што види судбе и милост и злост,
 И за тренутак подигне мост,
 Да скопча прошлост и будућност.

И моле Бога слогe, да им опрости, —
 И безброј жеља једна другу прихвати,
 И почне с' један сан на југу сивати,
 И молитве у једну сливати;
 Молитву носе небу крила жељина, —
 И Српство ј' тад у души једна целина.

Ох, немојте се плашит', наши злотвори,
 То песник само тако у сну говори!
 Та силно га је зан'о заносни сан —
 Данас му ј' Видов-дан. —

— — — — —
 Васцело Српство пред Бога стаје,
 Пред њиме старе грехове каје, —
 Од њега чека утешне речи,
 Да му се рана смртна залечи.
 А Бог га пита: — ох, вељих мука! —
 „Има-ли и сад међ вама Вука?“

— — — — —
 И душе дркћу, и лица бледе,
 И сузне очи плашљиво гледе,
 И душа тоне у боле љуте,
 Ледене усне ко камен ћуте . . .

— А мало јато вражија лова,
 Несретна чета блудних синова,
 На земљу пада, па сузе лије,
 Па косу чупа и груди бије,
 И једва смеде да гласа даде:
 „Удри нас громом, још нас имаде!
 — Не уби рад нас српско уздање,
 Ил прими данас наше кајање!“

И опет наста света ведрина,
 И чврсто стоји једна целина,
 Душе се слиле, Бога молећи,
 Једина душа пред Богом клечи,
 Да чује свете утешне речи;
 Сузне се очи у будућност стреме,
 — О, саслушај им, боже, молитве неме!

Е, то је сан
 На Видов-дан! —
 Је-л санак само, ил' полујава,
 Ил' само рука десница спава,
 А мушко срце бије у груди,
 Да десну руку из сна пробуди?
 То не знам ја,
 Ко ј' будан може да зна!

БУРА ЈАКШИЋ

ПАДАЈТЕ, БРАЋО . . .

Падајте, браћо! Плините у крви!
 Оставте села, нек гори плам!
 Бацајте сами у огањ децу!
 Стресите с себе ропство и срам!

Гините, браћо, јунаци, људи!
 За пропаст вашу свет ће да зна...
 Небо ће плакат' дуго и горко,
 Јер неће бити Србина...

Ми несмо браћа, ми Срби несмо!
 Или ви несте Немањин сој?
 Та да смо Срби, та да смо људи, —
 Та да смо браћа, — ох, Боже мој!....

Та зар би тако с Авале плаве
 Гледали ледно у огњен час?
 Та зар би тако, ох, браћо драга,
 Та зар би тако презрели вас?...

Презрите братства покор и клетву,
 Што небо ладе, погазте ви!
 Та није л' грешно, није ли грозно:
 Крв деце ваше гледамо ми!...

А где је помоћ, ил' суза братска?
 Ил': „Јуриш, роде, за брата свог!“?...
 У вељој беди, смрти и крви,
 Данас вас, саме, оставља Бог!...

Ал' опет, грешан, грешно сам пево
 Рањено срце народа мог!
 Та Србин кипи, кипи и чека, —
 Ал' не да ђаво... ил' не да Бог!

ВЕЉКО ПЕТРОВИЋ

ВОЈВОДИНО СТАРА,
 ЗАР ТИ НЕМАШ СТИДА?

Навукла си тешку, неукусну свилу,
 натукла си шешир са седам детлића,
 ијујучеш, танцаш на пандурском крилу,
 подбулих очију од штрике и пића.
 Циган те голица, у лик ти се цери,
 дукате ти с врата у егеде скида,
 чикоши ти љубе и одводе ћери,
 — Војводино стара, зар ти немаш стида?

Горштакиња горда беше када сиђе
 с Проклетије голе. Ти си онда знала,
 ко краљица проћи крај јобаћке риђе,
 да се к њој сад срозаш, обесна од сала.
 Јудита си била своје чисте части,
 хранећи аманет копривничких хрида,
 а сад, разједрела са мекушних сласти:
 — Војводино стара, зар ти немаш стида?

О, разметни крају пометница снаша,
 по портама твојим туђин свиње пасе,
 твој бирош је газда сад твојих салаша,
 гробља твоја расту, огњишта се гасе.
 Издавак последњи старих породица
 несретни је дужник зеленаша Жида,
 ал' спретан је коцкар и самоубица.
 — Војводино стара, зар ти немаш стида ?

Безимени труну најбољи ти синци,
 Ветар развејава њине беле кости.
 Зар су зато мрели Пере Сегединци,
 да се њихов крвник разузурен гости
 за совром, стеченом ценом крви њине ?
 — Неверна удово црног светог Вида,
 кржљава унуко мајке Ангелине,
 — Војводино стара, зар ти немаш стида ?

Згазила си наук Доситеја свога,
 и борбену трубу свог Барда и Буре ;
 једва муцаш српски уз лајање дога.
 Рађаш прозелите и карикатуре.
 Кукавичлук крстиш политиком ума ;
 а ко себе прода, и палате зида,
 твоја га Абдера развлачи за кума !
 — Војводино стара, зар ти немаш стида ?

Чардаш свој около телета од злата,
 издају народног поштења због пара,
 поверење, шићар, избор ренегата,
 истицање гојних, глувих кајишара,
 узмицања, крађе, туче Новим Садом,
 малаксалост, пужњу, разврат Сиварида :
 западњаштвом зовеш ти, и „ситним радом.“
 — Војводино стара, зар ти немаш стида ?

И светују „Балкан“ још те твоје лутке :
 „није доста српски, нема појам бистар
 о слободи“ — грме, они који ћутке
 трпе да их ћуша ма чији министар,

који свог сељака гулећ' руже псећи,
 п' онда руке перу од „паорских гњида,
 они, који српски грб крију у пећи!
 — Војводино стара, зар ти немаш стида?

И зар нема спаса? Ћути раван трома.
 Само задња дватри добра твоја сина,
 изопћена, мрска сред рођеног дома,
 што зубима леме гвожђе својих клина.
 О, њих твоја пропаст и срамота боле,
 и они очајно, још док има вида,
 преклињу те, тресу, и вичу, и моле:
 — Војводино стара, зар ти немаш стида?

МИЛЕТА ЈАКШИЋ

ЖЕЋ КРАЉЕВИЋА МАРКА.

— АПОКРИФНО ЖИТИЈЕ —

Краљевић Марко вино пије,
 Грдне бокале празни,
 Матори витез, крезуби Марко
 Пијан је па булазни.

Хвали се чича да је кадгод
 Велики јунак био, —
 Ал' пијаница, то је и сад,
 Пије к'о што је пио.

Он пије дању, пије ноћу,
 Легени су му мали,
 Пије к'о гуја, к'о аждаја,
 И једнако се хвали.

Он је попио царевину,
 Од када жећцу вида —
 Он већ и рите с тела даје,
 Доламу с леђа скида.

Сад већ и нема што да прода,
Прод'о је све до гаћа —
Вина му нико више не да,
Јер нема чим да плаћа.

Заложиво би напослетку
И коња свога шарца,
Ал' коме треба сенка ова
Што личи на комарца?

А мач и топуз, старо гвожђе,
Давно их рђа ждере —
Пио би Марко — ал сад нема
Ни пара а ни вере.

Пијани просјак друмом чепа,
У туђем негде крају;
Чобани неки смеју му се,
За њиме вашке лају.

Вагабунд један селом иде,
За собом подсмех чује —
Матор је, не мож' да се брани,
Већ само грдно псује.

Чији то леш у пустом пољу
Јесење топе кише? —
Краљевић Марко онде труне,
Жеђ га не мори више.

ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ-ЗМАЈ

СРПСКА МОЛИТВА.

Кад се Србин Богу моли?
 Не кад скрсти руке двије,
 Већ кад бије и кад падне,
 А из срца крв му лије.

Укрсте л' се бојни мачи,
 То су крсти Срб-јунака,
 У том крсту вера лежи,
 „Победиће у том знаку!“

Кад и мрва муке, страха,
 У пламену истопи се,
 Кад у духу гром-јунака
 Једна вера хиљади се;

Кад, бранећи најсветије
 Божје даре, мријет' воли,
 Љуто с' бори, клоне, клекне —
 Тад се Србин богу моли.

Где се Србин богу моли?
 Где разгања сунце таму,
 Сјајућ' с неба у слободи,
 У највећем божјем храму.

Над гробов'ма мученика,
 Где светећи своје мртве,
 Слогом перућ' старе грехе,
 Газећ' враге, ваља жртве.

На бојишту, светом месту,
 Које силна крвца поли,
 Из које се тамјан диже, —
 Ту се Србин богу моли.

За што с' Србин богу моли?
 Он не моли ништа много!
 Једно жели, једно иште,
 Шта би друго искат' мог'о!

У обрану своје среће
 Да га боже донде штити,
 До год може, док је вредан,
 Док је кадар Србин бити.

А ко чује ове молбе?
 Чује, прашта, прима боже,
 Јербо знаде да друкчије
 Молити се Срб не може.

ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ-ЗМАЈ

ПИТАЊЕ И ОДГОВОР.

МАЂАР ПИТА:

Хоће-л бити кадгод штогод
 Од тога пазара?
 Хоће-л наша коректива
 Доћи до шићара?

Хоће ли се испунити
 Она дивна ствар:
 „Minden ember, legyen ember,
 Ember és magyar!“

СРБИН ОДГОВАРА:

А бога ти, штатистико,
 Нова или стара,
 Рецилер ми кол'ко има
 На свету Мађара?

Има доста?! — Е, па лепо,
 На том вам честитам,
 Али сад ћу, с допуштењем,
 Да вас друго питам.

Би ли могли, теремтете,
 У корист пазара,
 Истесати, искресати
 Од толко Мађара,

Би ли могли истесати
 Тол'ко полицаја,
 Кол'ко има Србадија
 Горких уздисаја?

Би ли могли изаслати
 Толико жандара,
 Колико је српско право
 Претрпило квара?

Би ли могли наместити
 Толико профуза,
 Кол'ко има Србадија
 Огорчених суза?

Би ли могли одабрати
 Толико Маршова,
 Кол'ко има овејаних
 Србинских синова.

Па, да збришу, па да спале
 Протокола стара,
 Што га сваки Србин носи
 Сред својих недара?

Би ли могли изаслати
 Из ваших хатара,
 Баш у сваку српску душу
 Једног комесара?

Ако ј' тако — победа је
 Онда ваша знајте:
 Децо моја, српска крви,
 Чардаш заиграјте!

Már ha úgy áll ez a dolog —
 Тако стоје ствари,
 Е, онда су деца моја
 Већ прави Мађари,

А куд деца, туд ћу и ја,
 Идем па не марим —
 Пошљите ми бркомача,
 Да се помађарим.

*

Али ако
 Није тако,
 — К'о што сумњат' смемо —
 Тад би канда боље било
 Да с' споразумемо....

ВАСА ЖИВКОВИЋ

МИЛЕТИЋЕВА ПЕСМА.

Орао кликће са висине,
 На њ оздоле кевћу псине,
 Ни бриге те, сиви тићу,
 Ми смо с тобом, Милетићу,
 Кад извесни куцне час,
 Зови само, ево нас!

ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ-ЗМАЈ

ПЕТНАЕСТОГ НОВЕМБРА 1879.

И муке му дотрајаше,
И патњи му дође крај;
Сад се шире груди наше
Одлан'о им уздисај.

На сусрет му уздах носи
Из срдаца наших глас:
Трпео си, patio си,
Не за себе, већ — за нас!

Смилов'о се анђ'о правде,
У мрачни му сиш'о стан,
Из тог мрака нама саде,
Ево, свита свечан дан.

Иде мелем нашој рани
— Долази нам као дар —
Из сред срца ишчупани
Браћа нам се топли жар.

И слаби се ојачаше,
Видећ' гледом ока свог
Да молитве топле наше
Ипак слуша добри Бог.

Па како ће да се слави
Овај данак свет'о, чист?
Како да се запоздрави
Наше горе златни лист?

Чим ће да се осведочи
Колики је Српства дуг,
Оног дана кад он крочи
У народа свога круг?

Да ли венац да се вије,
 Већи него иком пре?
 Да ли звона и прангије,
 Свирке, песме? — Не, не, не!

Ништавне су славопевке,
 Кад се враћа мученик:
 Диј'те децу из колевке,
 Нек запамте његов лик!

Диј'те децу где год дође,
 Говорећи: „Памти, знај!“
 Диј'те децу где год прође,
 Па им збор'те: „То је тај!“

„То је Србин више моћи,
 „Душе чисте као крип; —
 „То је онај, за ким поћи
 „Мора сваки српски син!“

Ал' то збор'те тако ти'о
 Ка' потока бистрог вир, —
 Да се не би нарушио
 Ничи' санак, ничи' мир.

Диј'те децу свуд пред њиме,
 Уз свечано-тихи мир,
 Нек ту слику деца приме
 Душе своје у оквир.

Ох, дижите децу данас,
 Па им збор'те: „То је тај!“
 (Таки људи нису за нас,
 Већ за бољи нараштај.)

ВЕЉКО ПЕТРОВИЋ

ПРЕД ПЛАЦКОМАНДОМ.

Голем и плећат и црн ко ~~цин~~,
 поносне Босне поносни син
 пред мрком палатом стоји.
 Ко проштац ил' ко мраморни ступ,
 мргодан, нијем, леден и туп
 јалове часове броји.

На југу неба мутан је руб;
 љуља се стари гранати дуб,
 над њим се злослутно роји
 грабљивих врана ко облак лош.
 А он, ко проштац камени, још
 пред мрком палатом стоји.

На југу зелён попао лед,
 на југу осмех смрзао лед,
 маћеха отровом доји;
 мајчино срце пробија клин.
 А он, ко проштац, ко неми цин,
 пред мрком палатом стоји.

На југу крвав сунчев је руј,
 на југу мајка јеца — о чуј:
 — О, где су синови моји?
 зар нико, нико не чује плач,
 зар рђом капò дедовски мач?
 А он: још трпи и стоји.

АЛЕКСА ШАНТИЋ

СА НЕРЕТВЕ.

На убогом пољу мога завичаја
 Не чује се пјесма весела и жетве,
 Само шум жалосни робиње Неретве
 Хладан ветар носи преко пушта краја...

Овој земљи Господ среће дао није,
 Иритиско је јадом и чемером другим...
 Док се сунце рађа народима другим,
 Нас студена зима раздире и бије...

О, зар није доста невоље и туге
 И сурова пута што реже и боде?!
 Вај, узаман море наше крви оде...
 Моја јадна земљо, ми смо и сад слуге...

Гдје су наше муке?! Гдје су наше жртве?!
 Зар не чује нико, све јаче и јаче,
 Крв наших отаца како љуто плаче,
 И како се тресу ове кости мртве?!

Тешко нама!... Ено, туђин се весели,
 И сва блага наша отима и хара...
 И Бог му помаже и њиме се стара,
 А наш црни сељак црпа хљеба жели...

На убогом пољу свога завичаја
 Он не пјева пјесму весела и жетве...
 Само шум жалосни робиње Неретве
 Хладан вјетар носи преко пушта краја...

ВЛАДИМИР НАЗОР

ПЕСМА ПРИМОРСКОГА РОБА.

Откад су ме приковали о те даске измучене,
 Ја не видех куће наше, не угледах мајке своје.
 Јеси л, кућо, одолила? јеси л, мајко, преболила?
 Море, море сиње!

Откада ме закопали у дрвену раку ову,
 Не угледах пољског цвића, ни сунашца, ни мисеца,
 Јеси л, смиље, увенуло? Јеси л сунце, омркнуло?
 Море, море сиње!

Ноге су ми поломиле, убили ми душу младу.
 Што бих, јадан, на том свиту? ој ви, морски галебови,
 Полетите топлим југу, поздравте ми мајку моју!
 Море, море сиње!

Донесте ми прегршт земље! Донесте ми струк босиља!
 Па ће весло да процвита и душа ми да се смири.
 Донеси ми зелен грану са чемпреса гробља нашег!
 Море, море сиње!

У мене су гвозден руке и три срца у грудима,
 Ал поље ми неорано, ледина ми отврднула . . .
 Укротићу, подјармит вас, ој ви, грдне звери морске,
 Воли танкорози!

У мене су снажне ноге, ал не могу да ме несу,
 Преко шума и долина, на зелене луге наше.
 Шчепаћу вас и појашит, ој ви, бесни вали морски,
 Коњи белогриви!

Саздати ћу град на гори, на видику целог света:
 Зидине му од кремена, а од гвожђа тешка врата.
 Па нек духне вихор силни, нек га бије гордо море —
 Граде од кремена!

СИЛВИЈЕ СТР. КРАЊЧЕВИЋ

ОТПУШТЕНИ ВОЈНИК.

Баш на праг сједе, малне го,
 Ислужио је љета дуга ;
 А изјела му лица бо
 И несвијесна стара туга.
 Повлачио се којекуд
 Све за бубњарем усред хрпе,
 Па мали крст му реси груд
 И кити на њем старе крпе.

Заблудио му тупи глед,
 Куд пукоше му поља л'јена ;
 Ал види брајан : други ред,
 Туђинац сад му земљу чепа !
 И дрхтну — ту је мајстор чврст —
 И малим прстом лулу копа ;
 Баш чудно, док је стеко крст,
 А ено кућа пропа... пропа...

А гледао га стари друг,
 Из кута лемеш плуга тешка,
 И чини му се : баш ко руг
 Гле тупо му се гвожђе смјешка :
 Еј, добро дошо ; ваљаш баш,
 На жутој је л' ти лица трпе?!
 Ма као р'једак чово наш
 Позлатио си своје крпе !

Ал главно ти је : нек си жив ;
 Отплатио си крвни данак.
 Тек Бог му прости, тво ти крив,
 Па ево си ко игла танак.
 Да случај мене створи кад
 У биће какво, ко ти живо,
 Паметније бих, друже, тад
 Ја своје пушке испаливо !

Ал шутио је гладни друг,
 Ни не чу ону шалу љуту,
 А врашким см'јехом стари плуг
 Уђутао се у свом куту.
 Па гвири, како у тај час
 Без десне руке младац шути,
 А л'јевом, срећан, блажен вас
 Све глади онај крстић жути!

Заборавио у тај пар
 И пушта поља, муку љуту — —
 А зарђала она ствар
 Задр'јемала је у свом куту,
 И снови: куд је човјек луд,
 Па губи руке, ломи кости —
 И — драги Боже — за сав труд
 Тек крстић му је један. — дости!

А. ТРЕСИЋ-ПАВИЧИЋ

ОКОВАНИ.

Ал кад Лазо пут сјевера гледну:
 Велебит се покуњио јако,
 Натурио облачину ледну,
 И ко да би од жалости плакô . . .

Пита царе: Гдје су нам Хрвати?
 Досад нису никад задњи били!
 Ко некрсти више од њих смлати?
 Што ће рећи да су закаснили?

Мук настаде и тјескоба тешка.
 Све напето нешто очекива:
 Из облака, појава витешка,
 Зрински сину, кано муња жива;

А око њег жупани и бани,
 Бериславић и Деренчин нагли;
 Бан Таловац, Зрински, Франкопани,
 Мученици у злаћаној магли.

Небројене жртве са Удбине,
 Са Отреса и Котора равних,
 Сења, Сиска, крваве Крајине,
 Јајца, Лице, сто разбоја славних.

Овако је говорио бане:
 Цар Лазаре, српска златна круно,
 Што нам дираш отворене ране,
 Вријеђаш срце горког јада пуно?

Сва Хрватска једна тамница је!
 „Једна земља, а два господара;
 Једна раја два харача даје!!“
 Бана нема . . . насиље је хара.

Зар не видиш да смо оковани,
 Да се живи макнут не можемо?
 Да смо љутим једом отровани,
 Заман стремећ да вам помогнемо?

Најгрозније моје срце мучи,
 Што сам главни кривац јаду томе . . .
 Јер твој кобни примјер ме научи,
 Да приволим царству небескоме . . .

Ми вам, сужњи, не можемо дати
 Ништа друго, до ли врућих жеља:
 Да побједа оружје вам прати,
 Дан слободе, славе и весеља.

Већ вас молим, наша браћо драга,
 Кад сломите силу позвјерену,
 Ваша срца нека буду блага,
 Поштедите браћу сунећену!

У слободи, кад постану људи,
Од помоћи још нам бити могу,
Кад се свијест у њима пробуди,
Да је свака вјера мила Богу.

Тужне ријечи гануше Лазара,
Од јецања не може да збори;
Ал се Милош макну, мјесто цара,
И овако бану проговори:

„Заточнице силног Сулејмана,
Ти Лазаре и Милошу скупа,
Демескиња, нашом крвљу пјана,
На твом штиту постала је тупа,

Непобједна увијек турска сила,
До Сигета све је знала свладат;
На твом се је мачу преломила,
И рањена од тад поче падат.

Не жалимо што вас нема с нама,
Нег што, сужњи, не можете доћи . . .
Није јоште дошло време вама . . .
Доста нас је! Сами ћемо поћи!

Кад без круха оста и шљемена,
Те се склони к вама наша раја,
Дадосте јој земље и сјемена,
За стан славно гробље завичаја.

Вријеме дође, да се љубав врати!
Ми идемо, не само за рају,
Нег и за вас, браћо, умирати . . .
То крвници ваши добро знају! . . .“

ВЕЉКО ПЕТРОВИЋ

НОВИ ПРОМЕТЕЈИ.

Шта хоћеш више, орлушино стара?
 Раскидо си нас канџом у комаде,
 у гроцу већ нам кљун твој рије, пара,
 на сузе си нам напујдо обаде, —
 шта хоћеш више, орлушино стара!

Зар још да наше крви ниси гасан?
 Њом си преливо гнездо своје древно,
 њом крепчо кржљав пород свој, и, „јасан,
 под копитом би туђим давно зевно,
 да ниси крви наше био гасан.

Зар још да ниси сит од нашег мяса?
 Бедеми наших бране те костура,
 ми бесмо храна свег светскога беса,
 о нас се крши са свих страна бура,
 — па још да ниси сит од нашег мяса?

И шта још хоћеш, халапљиви скоте?
 За срцем грамзини и за душом нашом:
 да ти све дамо, последње лепоте:
 робиња нага пред пожудним пашом,
 то би ти хтео халапљиви скоте.

Студену крв да твоју загрејемо,
 да ти се душом нашом дух подмлади.
 — Кидај и мори, ми трпимо немо,
 ал' нашим срцем ти се не ослади!
 Кидај и мори, ми трпимо немо,

а раздереш ли прса нам и плућа,
 пре но што ношти твоји у њих рину,
 ишчупаћемо срца своја врућа,
 међ очи њима ударити псину,
 и умрети, ко богови што гину!

ОБЈАШЊЕЊЕ
НЕКИХ МАЊЕ ПОЗНАТИХ РЕЧИ И ПОЈМОВА.

Абдера, град у Старој Грчкој, чији становници беху на злу гласу са многих својих глупих поступака. У градовима Бачке, па и Баната, неки издајници Милетићеве политике траже пријатељство српскога ратара тиме што му кумују, праћени хусарем се фотографирају са њим, ослове га по имену које им дошапне слуга њихов или кочијаш.

Агаре син, Турчин.

Алем, драгуљ, драги камен; од разних врста, у песми А. Тресић-Павичића, *На Косову*, спомињу се: рубин, аметист, смарагд, сафир, хризолит, берил.

Ареи, *Арес*, стари грчки бог рата.

Белона, богиња рата.

Борис, *Букашин*, *Пизон*, *Емст*, убице су великих владара које Његош проклиње, кад жали смрт Карађорђеву.

бусати, травом покрити; на стр. 126, *бусити*.

Велбужд, данас Ћустендил, крај где су Срби 28 јула 1330 године силно победили Бугаре, при чем се млади краљ Душан одликовао.

веси, села.

весна, пролеће.

Виндобона, Беч у време Римљана.

возмездије, *мест*, одмазда, освета, казна, накнада.

волновати се, таласати се, колебати.

восторг, узбуђење, усхићење.

враждебник, враг, непријатељ.

шибељ, губитак, пропаст.

делектирати се, наслађавати се, страна реч ради поруге дамама, госпођама које имају потребу фризера, власуљара, а за време његова пословања читају песме и тако прекраћују време.

Диаволи, мисли се да је Душан умро на свом походу против Цариграда у селу Деволу.

дијадема, круна.

Ћиди, пашаз, бре! Узвик: До врага, опак поп!

Ешир, у песми *Запис Цара Душана*, означава јужну границу Душанове Царевине.

ера, доба.

забвен, заборављен.

закони Душана, законик, законодавац, у Стеријину Даворју се слави стара српска култура, изражена старом српском књижевношћу, црквеним грађевинама, и закоником који је Душан објавио на државном Сабору у Скопљу 1349. На тај законик којим је олакшана судбина малог народа, себра, мисли се и у песми *Запис Цара Душана*: Пођох и стадох слепо на по пута... Цар се није до краја приближио маломе народу који ће, касније, васкрснути оно што су великаши саранили.

журица, соко, можда исто што крагуј.

зловице, мучки.

јестествен, природан.

Јадрански Прометеј. Ова је песма надахнута устанком бокељских Срба који је плануо у септембру 1869 године. Бокељи, дотле слободни од сваке војне службе, одупреше се пописивању момака за домобранство, и 25 септембра отпочеше крвави сукоби. И ако сва Бока није имала ни 30 000 становника, монархија је морала да дигне војску од више него 30 000 становника, па и то без успеха. Не могући силом, монархија је успела да попуштањем умири Кривошијане и Леденичане. Послала је Србина, генерала Родића, и он је 30 децембра удесно такозвани „Кнезлачки мир“ којим је Бокељима обећано све што су искали, само нека се врате кућама. — У овој се песми спомиње и „бој скорашњи“, рат међу Аустријом и Пруском, у коме је северни орао љуто ранио двоглавога орла. — Пут Јупитра по мисирско повесмо упућује на пут Фрање Јосифа у Цариград и у Мисир, на отварање Суецкога Канала, баш у време Бокељске Револуције. Тим путем, у пратњи пет министара, Аустрија је објавила да неће трпети покушаје балканских народа да се ослободе од Турака, да допушта само мирни њихов развикак под полумесеком, што је Милетић тада означно као „јектичаву смрт“. Шта се хтело тим путем, Милетић је овако тумачно: „сад се као Аргонаут-Јазон дао на морски пут, да из данашњег европског Колхиса, из — Цариграда златно руно спасења Аустрије донесе.“ Сам

др. Лаза Костић је написао у *Застави* чланак: Которски Затон и — Суецки Прокоп. Спомињући ту одговор Наполеона III кад је неко споменуо могући његов савез с Аустријом: „Как можете и помислити да ћу се ја здружити с мртвацем,“ он у „сујецком хаџилуку“ види грљење мртваца и богаља Аустрије с „још мртвијим мртвацем“, с Турском, и нада се да се из тога „турско-мисирско-аустро-угарског побратимства“ роди слобода српскога приморца, Јадранскога Прометеја. Споменимо још да је аустро-турско пријатељство тада нашло израза у томе што је Турска допустила да монархија, ради заклажења за леђа устаницима, пређе с војском кроз Турску и Црну Гору, налазећи награду у томе што би Црна Гора тиме била проглашена за полузависну турску област. На такве дозволе, међутим, Турска је имала тако мало права, да монархија није ни покушала да се њиме користи.

Јефимија, монашко име кћерке Ђесара Војихне, а жене деспота Угљеше, брата краља Вукашина. Не зна се њено световно име. После битке на Марици, и смрти Угљешине и пропасти његове државе, она се покалуђерила, и живела је на двору кнеза Лазара, а после његове смрти код царице Милице, којој је била нека сродница. Од ње су нам сачувана два ручна рада: везена завеса царских двери у Хиландару од 1399 године, на којој је топла њена Молитва богородици, и покров за Ђивот кнеза Лазара, на коме је извезена нежна и дирљива молитва Кнезу Лазару која се може читати у 137 свесци Српске Књижевне Задруге, стр. 171, у преводу Стојана Новаковића. Покров тај, на коме се налази извезена најлепша лирска песма старе српске књижевности, налази се у Фрушкогорском манастиру Раваници. Песма Г. М. М. Ракића фиксира славан један тренутак старе српске културне историје.

Јунона, сестра и жена римскога бога Јупитра.

јурод, луда.

карикатура, слика човека на којој су појачане неправилности његова тела; наказа, човек који има појачане телесне или душевне људске погрешке.

Кенигреи. У аустријско-пруском рату, године 1866, главни сукоб је био у Чешкој код Кенигреца, у коме је аустријска војска одсудно разбијена. О учешћу Срба у том рату, писао је Светозар Милетић у *Застави*: „тамо су (на северном бојном пољу, јер су се остали борили у Италији) особено по четири

батаљона из сваке српско-хрватске регименте граничарске, цвет народа нашег, а и пети су и шести батаљони на опреми.“
 А у једном допису *Застави* са севернога бојног поља се казују многа страдања Срба у бојевима, и жали се „што ће у њима гуђа земља толику и толику српску крв попити.“

кизмет, судбина, суђево.

коварство, сплетка.

кондрос, грчка псовка; реч иначе значи дебео човек.

копривничке хриди. Копривник је планина између Плава и Пећи, у новој Црној Гори; и оданде су се доселили Срби под Чарнојевићем.

коректива, у песми Јована Јовановића, Питање и Одговор.

По свој прилици, овде се мисле корективе устава, о којима је Светозар Милетић, у *Застави* од 8 окт. 1872, написао уводни чланак, као одговор на чланак Пештанскога Лојда о том питању. Лојд је „корективом устава“ назвао стално изашиљање комесара међу Србе; баш тих дана је у том својству жарно и палво међу Србима комесар Мајтињи, који је четир компаније војника ушао у српску црквену општину новосадску да онде „даде избрисати записник и сагорети извештај и посланицу посланика српских,“ којом су објашњавали своје држање на народном сабору. Сва таква чуда је Лојд објашњавао: „влада је принуђена да употреби уставне корективе, којима се у уставном животу само у највећој нужди притиче.“

Милетић је на то одговарао:

„Ми смо досад чули за „уставне корективе“ у уставној земљи, али су те сасвим другог рода. Уставна је коректива, на пр. прерогатива круне да распустом сабора и новим изборима апелује на народ, ако држи да постојећи сабор није прави израз народа, односно већине у народу; уставна је коректива контрола народа над сабором путем јавности седница и путем слободне пресе, путем зборована, итд., али да је „сва“ уставна коректива, то још нисмо знали... Што би се звало изузетним или опсадним стањем, кад би ко против њих, Мађара, употребио, то се зове „уставна коректива“, кад се против нас употреби.“

По свој прилици, за такву корективу се пита у песми Јована Јовановића-Змаја да ли ће успети.

Левити, код Орфелина, значи српско свештенство, прогњено у монархији, јер није допуштало да се Срби однарођују улажењем у „трећи обор“, прелажењем у унију. Наивна песма Орфелинова, написана 1761, пева исто што и *Пера Сегединац*: робовање Срба XVIII столећа у монархији.

лес, шума.

луна, месец; код Његоша симбол турске власти.

Марко Краљевић је у народним песмама опеван као представник Српскога Народа, као оличење његових врлина и погрешака, његове судбине. Отуд, у песми *Снага Народа*, Марково спавање значи робовање Срба Турцима. Песму *Жеђ Краљевића Марка* је песник означао као апокрифно, лажно житије Марково, пошто је његово истинито житије у Српској Народној Песми. То хоће да значи: Србин може овако поспрути, како је то приказано у песми *Жеђ Краљевића Марка*, тамо кад је у туђини, у Војводини, а права његова историја расте у васкрслој, трезвеној Србији.

мест, возмездије, освета.

Миљшка, речица која тече кроз Сарајево, престоницу Босне.

Mind en embeg... Сваки човек нека буде човек и Мађар!

мрцино, кукавчки, срамотно.

навет, потвора, клевета.

нарок, судбина.

несмиљен, немилосрдан.

нравствен, духован, моралан.

ореола, нимб, светли круг око светитељске главе.

панихида, кољиво, посмртни помен.

пенати, мања римски богови, чувари дома и породице.

Петнаестој новембра 1879 године је Милетић изишао из тавнице у Вацу, у којој је за пра Бога провео преко три и по године дана. То је био други Милетићев излазак из Ваца. Први пут је, иза једногодишњег тамновања, изашао 1871 године октобра 8. Тада је од народа дочекав весело, јер је затвор био лакши, у њему је могао писати, примати пријатеље, те је изишао свеж, крепчији но што је у затвор ушао. Отуд свечан дочек: већ на две, три недеље пре ослобођења се Срби стали спремати за тај радосни дан, и 30 општина

изасла на 50 изасланика који ће народнога мученика извести из Ваца и отирати у Нови Сад. Ови с Милетићем стигну у Пешту, где са њима вечера, уз певање пештанскога певачког друштва, до сто и педесет Срба, осећајући се „као да су у сред Новог Сада.“ На станицама у Баји, Осеку, Вуковару, Илоку, Паланци, Черевиху, Лединцима и Каменици их дочекиваху нова изасланства из местâ крај Дунава и из даљине (из Сомбора), и поздрављаху „првога Србина“ говорима, свирком, песмом и пуцањем из топова. У Новом Саду их дочекаше Новосађани, Шајкаши, Србобранци. Сто коњаника и тридесет каруца беше спремљено, двеста буктиња и мноштво топова. Из самих Госпођинаца дошли Срби на петнаест кола, али: у Новом Саду дочек би забрањен, и Нови Сад стављен у опасно стање. У пркос и војсци и министарским забранама, Срби су, први пут, ипак прославили долазак, а војска их је растеривала, тукла, и једног Шајкаша убола бајонетом.

Опис другогa му ослобођења, петнаестог новембра 1879, и данас је тешко читати без суза. На заузимање српских народних посланика и тадањег патријарха, Прокопија Ивачковића, пуштен је из затвора 53-годишњи народни борац, и пештанска омладина, спремајући се да га дочека, изненада сретe на дунавској обали старца седе косе, дуге преко рамена, а седе браде до појаса, праћена једино носачем. Омладина прва поздрави народнога мученика, и отпрати га породици која долазак није очекивала; и тада настаде врисак ћерке и плач измученог оца, плач свију присутних. После неколико дана је Милетић отишао у Варјаш на одмарање. Ово је ослобођење слављено и у Новом Саду, и у свом Српству, али тихо, са свим онако како је то Јован Јовановић-Змај препоручио у лепој својој песми.

подвиг, јуначко, тешко дело.

полза, корист.

полк, пук, јача јединица војске.

Пољска, године 1863 и 1864 су Пољаци још једанпут покушавали, без успеха, да обнове своју краљевину, рашчережену од Русије, Аустрије и Немачке. То је и опет била прилика за племенити народ Пољака да покаже ретке примере родољубља; у својој песми *Пет Талира*, Змај пева један такав пример сиромашне пољачке девојке.

прозелити, пове присталице неке вере или народности; људи који су преверили веру или народност својих дедова, па пригрлили туђу.

Проклетија, стрм и дивљи планински венац у Старој Србији, одакле су доселили многи предци данашњих Војвођана.

протосеваст, византијска дворска титула, какву је имао Хреља, управник велике области, Штипа и Струмице, у Душановој Царевини.

профуз, главни стражар у тавници.

пули-рисовина, рисова кожа украшена пулијама, копчама од коситра.

Разговор с увученом заставом... За разумевање ове песме треба знати да су Срби у Угарској све до 1874 године и српском заставом обележавали народну свест. Дотле, црвено—плаво—бела је била застава бачкога и банатског дистрикта, бачке и торонталске жупаније, и муниципија: Новога Сада и Сомбора. Те године, поводом избора у Панчеву, наредио је министар Савари „да се уопште иноземске боје забране.“ Требало би знати да ли се у Угарској Хрватска сматра као иноземство, да ли би хрватски распоред наших народних боја био забрањен.

Родопе, у песми *Запис Цара Душана*, означава источну границу Душанове Царевине.

ршум, плаха киша с ветром.

сановник, висок, угледан чиновник.

саркофаг, камена гробница код древних народа.

Сивариди, становници Сибариса, старог грчког града у Италији, на злу гласу због претеривања у телесним насладама.

скрб, брига, бол, туга.

Сол, други падеж *Сом*, крај око славних извора у Босни, данас *Тузла*.

стати, код Орфелина, постати.

Стојан; Треснић-Павичић, певајући армију генерала Боже Јанковића на Косову, сећа се сердара Стојана Јанковића с којим дели презиме и бојну славу.

Стом, град на Стонском Полуострву, Пељешцу, северно од Дубровника, који је Цар Душан даровао Дубровнику године 1333.

Сужњи. Певајући ову песму, једну од најбољих својих песама, Лаза Костић је пмао на уму славни избор дра Полига, 1874 за панчевачког посланика на државном сабору у Пешти. Песник је и сам био сведок несаломиве отпорне снаге и великога одушевљења граничара, јер је пратио кандидата народне странке на тријумфалноме му путу по срезу. Засужњених Срба, који су из панчевачког „штукхауза," или из других тавница у срезу, могли слушати српске покличе и видети поносито лепршање српских тробојница, било до шеснаест (један свештеник, два учитеља, четир трговца, а остало граничари); ови „заточници, отети од породице, проводе дан рођења људског спаса у апсанама, премисљајући о мукама које су нашем народу, тако рећи, суђење... Свака је душа у очи Божића била спремна поћи на заповест господина жандарма у апс. А људи који седеше о Божићу за столом, нигде ништа друго не зборише, него о насиљу што га силници замисљају.“ Једнога трговца су власти засужњиле на самом избору, дотле га нису могле ухватити, јер су га Срби скривали. У једном допису Нове Слоб. Пресе дописник тврди да је „пред омладинским кандидатом Политом јахало девет Срба младића у опреми Југовића," али у српским новинама о томе нема спомена.

О целом овом избору је Светозар Милетић писао: „Ово већ престаје бити гола неправда, пуко насиље, просто безаконје; ово је горе него вечовечност: ово је варварство, вандализам, *монголизам*. Ту се Мађарство показало у свој својој азијатској, зверској свирепости. Четири дана и пет ноћи држати толики свет, хиљадама људи на овој цичи и зимци, без крова и огрева, без сана и одмора, на петидан сав посао, сав избор при крају прекинути избор одложити..."

сунет, обрезање; отуд: *браћа сунећена* значи Србе преведене у Мухамедову веру, Србе Муслимане.

тартар, подземни свет, пакао.

теремтете, мађарска псовка: и ко те је створио!

триумф, победно славље.

трофеј, у рату добивени предмети као знаци победе.

живот, ковчег у коме се чувају мошти светитеља.

уви, авај, куку!

феникс, тица у бајкама која сагори, па се из пепела свога поново роди.

хвоје, гране.

хиштан, разбојнички, харамјски.

хитро, стр. 110, лукаво.

ходочастити, ромати, одати почаст великоме човеку или покојнику похађањем њега или његова гроба.

Цичавица, онижа планина која с леве страна реке Ситнице, затвара Косово Поље.

шаг, корак.

